„ראַדאָמער=קעלצער לעבען" מיט דער „פּאַנאָראַמע" פאַר 25 גר.

פּרייז 25 גראָשען XIV·טער יאָהרגאַנג „Należytość ... uiszczona gotówką" (698) 53 „Radomer-Kielcer Leben" הײַנט 10 זײַטען

Radom, dnia 31 Grudnia 1937 r.

ראַדאָם, פרײַטאָג כ"ז טבת תרצ"ח

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

פאַראָווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע

A.

HEMPEL

פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאַדט 7

פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטאַ 11

קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

נ. ע.

ר' שמואל אדלער

אינדוסטריעלער

אין געשטאָרבען מיטוואָך, כ"ה טבת תרצ"ח (29=ער גרודזיען 1937) אין עלטער פון 84 יאָהר.

די לויה קומט פאָר הײַנט פרײַטאָג כ"ז טבת (31 גרודזיען 1937) 10^{30} פאַרמיטאָג

פון זײַן וואָהנונג פּילסודסקיעגאָ 19 אויפ'ן יודישען בית-עלמין אין זײַן פאַמיליען-קבר

וועגען וואָס עס זענען מודיע די אין טיפען=טרויער פערבליבענע

קינדער, אייניקלער, אור=אייניקלעך און פאַמיליע.

Kto gilzy „WAWEL" chociaż
raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już
nie pali
A kiedy swoich znajomych
częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער פאַמיליע מארע
ר' יחזקאל נ. ע.
צוליב'ן טויט פון זייער געשעצטען מאַן און פאָטער
זאָלען זיי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.

חיים זילבערבערג, מאָטעל גרינגער, משה יודמאַן

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײ=ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערציינגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך
געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאנדלונג קומט און איבערציינגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאַדט 7 אָפיצ. טעל 19 - 70
פיליעס: זשעראַמסקי 1, טראַוגוטטאַ 11
זשעראַמסקי 21, זשעראַמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאַפּעלושען

געשטארבען דער בעקאנטער ראד. יוד. אינדוסטריעלער

ר׳ שמואל אדלער נ. ע.

פארגעכטען מיטוואך 3 נ. מ. איז געשטארבען דער בעקאנטער יודישער אינדוסטריעלער ר׳ שמואל אדלער.

דעם פערשטארבענעם האט מען גערופען ר׳ שמעלקע אדלער. דער דאזיגער נאמען איז געווען זעהר פאפולער אין שטאדט, וואו מ׳האט אים רעספעקטירט און צוגעטיילט גרויס כבוד.

צוויי פאמיליעס זענען געווען אין דער שטאדט ראדאם, וואס זענען געווען די פיאנערען פון צדקה און דער מוסטער־טיפ פאר אלע אנדערע יודישע גבירים. דאס זענען געווען די רייכע הייזער פון ר׳ סאנע בעקערמאן און ר׳ אביש אדלער. דער נפטר ר׳ שמואל אדלער איז געווען א זוהן פון ר׳ אביש אדלער. ער האט אויסער די מאטעריעלע, אויך איבערגענומען די גייסטיגע ירושה פון זיינע אבות, וועמענס צדקה־טראדיציע, ער האט ווייטער פארטגעזעצט מיט א ברייטע האנד און א ווארים יודיש הארץ.

ר׳ שמואל אדלער איז געווען א שענער בן־תורה און זיין פערגניגען, זיין עונג רוחני איז געווען, ווען אין זיין הויז זענען געקומען יודען לומדים, תלמידי חכמים, מיט וועלכע ער האט שעה׳ן־לאנג פערבראכט אין דברי תורה. ער איז דערצו אויך געווען א וועלטליכער יוד, וואס האט ארויסגעוויזען גרויס פערשטענדניש פאר אלע נאציאנאלע און יודיש־וועלטליכע קנינים און בנינים, וועלכע ער האט געשטיצט מיט א בעזונדערע צופרידענהייט.

ווען ער האט געפיהרט גרויסע געשעפטען און געהאט פערבונדען מיט די גרעסטע האנדעלס־צענטערס אין אייראפע, בערייזענדיג פעשיערענע שטעט און לענדער, האט ער נישט פערגעסען, אז ער איז א יוד. אין זיין וואליזע, וואס ער האט געפיהרט אויף זיינע חייעסע נסיעות, האט ער קיינמאל נישט פערגעסען אין זיין גייסטיגען באגאזש, וואס איז בעשטאנען פון א טלית מיט צוויי פאר תפילין, חומשים, משניות און אנדערע יודישע ספרים, וועלכע זענען געווען זיינע נשמה־בעגלייטער, וואו ער איז געקומען, איז זיין ערשטער שריט געווען געריכטעט אין א שוהל, א בית מדרש, אדער אנדערע אינסטיטוציעס, וואו עס געפונען זיך יודען. ער איז געווען א מאדערנער, וועלטליכער מענש, און דערצו א טיעף־רעליגיעזע נאטור.

ר׳ שמואל אדלער האט דערלעבט א טיפע עלטער — 84 יאהר.

ס׳איז וויכטיג אנצווייזען, אז ר׳ שמואל אדלער איז נאך מיט יאהרען צוריק געווען אנ׳אמאטאר, זיך משדך צו זיין און צו נעמען זיך פאר אג׳איידעם

דעם שטאלצען נאציאנאלען און גייסט־רייכען יוד, שריפטשטעלער און דאקטאר, ד״ר גרשון לעווין, וועלכער שפילט היינט א גרויסע ראל אין לעבען פון יודישען קיבוץ אין פוילען.

היינט פרייטאג האלב עלף פארמיטאג קומט פאר די לויה פון עהרווירדיגען און אנגעזעהענעם בירגער ר׳ שמואל אדלער ז״ל. ס׳וועט איהם וואהרשיינליך מספיד זיין, זיין איידעם, דער בעוואוסטער יודישער עסקן ד״ר גרשון לעווין פון ווארשא.

• • •

א רייהע נעקראלאגן און טרייסט־אויסדריקען פאר דער חשוב׳ער פאמיליע אדלער, וועלכע זענען איינגעלאפען אין אונזער רעדאקציע, אין צוזאמענהאנג מיט׳ן טויט פון ר׳ שמואל אדלער, האבען מיר אפגעהאלטען צו געבען אין היינטיגען נומער, וועלכער ערשיינט היינט 7 פריה, ווען די לויה איז נאך נישט פארגעקומען און דער נפטר ווערט געבראכט צו קבורה ערשט ארום 11 א זייגער.

די נעקראלאגען מיט די מיטגעפיהל־אויסדריקען, קומען אין נעכסטען נומער פון אונזער צייטונג.

ד א נ ק ז א ג ו נ ג.

א הערצליכען דאנק דריקען מיר אויס די ה״ה **נארעמבערסקי** און **פיינגאלד** די אייגענטימער פון דער פאיאנס - פאבריק אין טשעלאדה, פאר זייער געשאנקענעם וואגאן קוילען פאר׳ן בית יתומים און מושב - זקנים

די פערוואלטונג פון

בית־יתומים און מושב זקנים

אין ראדאם

א הערציגען מז״ט ווינשען מיר אונזער חבר

פרץ וושולטשע צו זיין פערלאבונג מיט פרל. **רושקע ווילבערשפיץ**

(ראדאם) (אפאטשנע)

מיר ווינשען, אז ליבע און גליק זאלען זיי תמיד בעגלייטען

אלתר מיטעלבוים, יחיאל ראפעלד

ראדאם

פון דער „פרץ״־ביבליאטעק אין ראדאם.

פראקלאמירט א חודש פון יודישען בוך

קאמוניקאט.

דינסטאג איז אין אייגענעם לאקאל זשעראמסקי 14 פארגעקומען א פערזאמלונג פון די לעזער פון דער „פרץ״־ביבליאטעק. ס׳האבען אנטייל גענומען 80 לעזער.

אלס פארזיצער איז געוועהלט געווארען ה׳ אלכמאן, פראטאקאלאנט — ה׳ ליפשטיין.

אין נאמען פון דער פערוואלטונג האט בעריכטעט וועגן דער טעטיגקייט פון דער ביבליאטעק און איהרע אויפגאבען אויף דער צוקונפט, ה׳ שטאספיינער, וועלכער האט ארומגערעדט די לאגע אין דער ביבליאטעק, די אויפגאבען פון א יודישער קולטור־אינסטיטוציע היינט צו טאג האט זיך ספעציעל אפגעשטעלט אויף דעם מצב פון יודישען בוך און יודישע ליטעראטור. ס׳האט זיך ארויסגעוויזען, אז סך הכל א קליינע צאהל פון די לעזער לייענען יודיש און פראינטערעסירען זיך מיט דער יודישער ליטעראטור. עס איז דעריבער דורך דער פערוואלטונג בעשלאסען געווארען צו פראקלאמירען א חודש פון יודישען בוך. אין צום חודש וועט געלייגט ווערען כספּעציעל אכט אויף דעם יודיש־לייענען־ריגען לעזער, ס׳וועט צוגעקויפט ווערען א גרויסער כמות יודישע ביכער — וויסענשאפטליכע און שיינע ליטעראטור ס׳וועלען געמאכט ווערען גרויסע הנחות פאר פרישע יודיש לייענדע אבאנענטען א. א. וו.

עס איז אויך באשלאסען געווארען, דאס עס ווערט 15 יאהר זינט דער ענטשטייהונג פון דער ביבליאטעק אין ראדאם, וועמענס יובילעאום ס׳וועט אין קירצען געפייערט ווערן, דאס ס׳וועט גלייכצייטיג אויסגענוצט ווערן פאר א גרויסער פראפאגאנדע פאר דער יודישער ליטעראטור.

נאכ׳ן בעריכט האט זיך אנטוויקעלט א זייער אינטערעסאנטע דיסקוסיע נאך וועלכער ס׳איז געשאפען געווארען א קאמיסיע, וועלכע וועט צוזאמען מיט דער פערוואלטונג אדורכפיהרען די קולטור־אקציעס.

די אקציע פון „פרץ״ - ביבליאטעק. דער חודש פון יודישען בוך וועט זיכער געפונען דעם געהעריגען אפקלאנג און וועט באגעגענט ווערן מיט סימפאטיע דורך דער ברייטער יודישער געזעלשאפט.

א חזן דאווענט אין שוהל.

חי מיר הערען, דאווענט היינטיגען שבת דער פשעמישלער חזן קיפמאן. אזוי איז געווען פאראויסגעזעהן. אויף געחיס ווייסען מיר נישט. אין פאל ווען חזן קיפמאן דאווענט, איז כדאי צוגעהן צום הערען.

די פערשטארקטע ווינטער - אקציע פון „חינוך - ילדים״.

די פערוואלטונג פון „חינוך־ילדים״ האט היינט ארגאניזירט א ברייטערע ווינטער־אקציע פאר די ארימע קינדער, וואס ווערן ערצויגען אין איר אנשטאלט. עס זענען גענאמעלט געווארען ווארימע וועש, קליידונג און עס זענען בעגאבט געווארען 55 קינדער מיט 55 פאר נייע שיך און מיט אזוי פיעל ווארימע זאקען.

די ווינטער־אקציע האט געפאדערט א סך אנשטרענגונג אין געלד און וואס די אינסטיטוציע האט זיך גענוג פער׳חוב׳עט.

די פערוואלטונג פון חינוך - ילדים אפעלירט דעריבער צו דער יודישער בעפעלקערונג צו שטיצען דעם קינדער־אנשטאלט און דאנקבאר ווענדעט זי זיך אויף דעם וועג צום 15־ער קאמיטעט, אז ער זאל נישט פערגעסען פון דער דאזיגער וויכטיגער אינסטיטוציע און אויך דערמאנען די ראדאמער לאנדסלייט אין אמעריקא, מ׳זאל איהר בייהילפיג זיין אין איהר שווערער, איבערגעגעבענער ארבייט לטובת ארימע יודישע קינדער, וואס געפינען אין חינוך ילדים א היים, וואו זיי ווערן ערצויגען, בעקליידט און ערנעהרט.

אויך די גמינע ברויך האבן א פאטענט.

די שטייער־קאמער (איזבא סקארבאווא) פון קעלץ האט מודיע געווען דער יודישער גמינע אין ראדאם, אז זי איז מחויב אויסצוקויפען פאטענטען פאר ביידע שחט־הייזער, וועלכע ברענגען הכנסה.

אזעלכע מעלדונגען האבען דערהאלטען אלע יודישע גמינעס פון דער קעלצער וואיעוואדסטווא. אין שייכות מיט׳ן דאזיגען נייעם רעפארם, קומט טאר די נאהנטסטע טעג אין קעלץ א צוזאמענפאהר פון אלע יודישע קהלות אין דער וואיעוואדסטווא.

DBAJCIE O ZDROWIE DZIECI

NADSZEDŁ Świeży TRAN

SKŁAD APTECZNY ST. KUROWER

RADOM, ZEROMSKIEGO 1

Kino ADRIA

Od piątku dnia 31 grudnia

Kino ADRIA

wesoły noworoczny program

Przebojowa komedia pełna humoru i dowcipu P. T.

W roli głównej słynna

DANNIELLE DARRIEUX

Moja panna mama

Na scenie występy artystów:

Ulubieńcy publiczności znani komicy ekcentrycy

DIN DON

i świetna tancerka HALINA BLONDI

שבת דעם 1 1 און 3 און

זונטאג דעם 2 12 און 2 און

פריהמארגען - פילמען

UCIECZKA TARZANA

אין די הויפט ראל

יאהן וועסמוללער

מאורען סוליוואן

גרייטענדיג זיך צום ערגסטען.

פון לעא קעניג

יענע וואך איז פארגעקומען א טראגישע דעבאטע אין ענגלישען פארלאמענט. ווען ס'איז אנגענומען געווארען דער שוץ געזעץ געגען לופט-אנפאלען א טראגישע דעבאטע, ווייל אלע רעדנער — סיי די פארשטעהער פון דער רעגירונג און סיי פון דער אפאזיציע — האבען געפיהלט און ארויסגעזאגט דעם טראגיזם פון אונזער צייט, ווען ס'איז נויטיג אזעלכע „געזעצען" דורכצופיהרען... אינם נייןצעהן-זיבען-און-דרייסיג. נאך הונדערטער און הונדערטער יאהרען פון מענשליכען פראגרעס, בילדונג, וואונדערבארע ערפינדונגען, איז דער ענגלישער פארלאמענט — דער פאטער פון פארלאמענטען — געצוואונגען צו רעדען וועגען מיטלען געגען גאז-אטאקעס. וועגען עוואקוירען גאנצע שטעט מיט זייער ציווילער באפעלקערונג, וועגען גאז-מאסקעס פאר פרויען און קינדער... „קאסטיומען געגען גאזען, וואס דערמאהנען אן די פארועהעגישען פון די שטאק פינסטערע צייטען" — ווי דער אינערן מיניסטער סיר סעמיועל האר האט זיי כאראקטעריזירט אין זיין נאבעלער און אויפריכטיגער רעדע וועגען די אנגענומענע מאסרעגלען געגען לופט-אנפאלען.

„אינם יאהר נייגצעהן-זיבען-און-דרייסיג, — האט ער צווישען אנדערעם געזאגט, — נעהמען מיר אן מיטלען צו ריקצופיהרען דעם זייגער אויף טויזענטער יאהרען, צווינגען מענער, פרויען און קינדער צעלויפען זיך איבער די וויסטע און פארווארפענסטע ווינקלען פון לאנד, פארלאזענדיג די באקוועמליכקייטען פון א ציוויליזירט לעבען".

דארף מען נאך ציטאטען פון דעם ענגלישען אינערן-מיניסטערס רעדע בשעת דער טראגישער דעבאטע?

א טראגישע דעבאטע, ווייל ווען איהר לייענט די רעדעס, וואס זענען געהאלטען געווארען בשעת דער פארלאמענטארער זיצונג, ווערט איהר אויך דורכגענומען פון דעם טראגישען פאטאליזם, וועלכער האט געלויערט איבער דעם געזעצגעבערישען הויז — דער טראגיזם פון פאטאלער הילפלאזיגקייט.

ביים „פולען קלארען זינען" פיהלען היינטיגע ציוויליזירטע פעלקער, ווי זיי ווערען געטריבען צו דעם גרעסטען טראגישסטען אומזין, וואס די מענשהייט איז ווען עס איז באגאנגען. מען זעהט דעם אומזין און מען קען זיך דאך נישט העלפען, מען קען זיך פון איהם נישט ראטעווען.

מען זעהט ווי די מיסטעריעזע האנט שרייבט אין דער לופטען די שרעקליכסטע ווארנונג — און דאך איז מען געצוואונגען, ווי א מין פסיכישע געליימטקייט, צו גרייטען זיך און באגעגענען אט די מורא'דיגע ווארנונג. ענגלאנד, ווי אלע אנדערע אייראפעאישע פעלקער, גרייטען זיך צום ערגסטען, וואס קען נאך געשעהן.

מען גרייט זיך צו פינסטערניש. מען גרייט זיך צו די ווילדסטע אטאקעס אויף פרויען און קינדער — אטאקעס, וואס די פרימיטיווסטע, ערשטע מענשען וואלטען נישט געוואגט. מען גרייט זיך צו פארניכטונג און צו זעלבסט-פארניכטונג.

וואסושע דען קען מען איצט טון, אויב נישט גרייטען זיך אויפ'ן ערגסטען?

מען גרייט זיך אויפ'ן ערגסטען און מען האפט נאך אלץ — געגען אלע האפענונגען — אויפ'ן בעסטען; אז די אלע שוידערליכע פארבארייטונגען, וועלען נישט נויטיג זיין... אז דער וועלט-שלום וועט נישט אינגאנצען צושטערט ווערען, אז מען וועט איהם נאך ווי עס איז ראטעווען.

און עס זענען נאך געווארפען געווארען בשעת דער דעבאטע רייד וועגען „גלויבען אין דער מענשהייט". א העכערער שעפערישער כוח, וועט סוף כל סוף ארויספיהרען פעלקער און מענשען אויפ'ן דרך הישר צו א בעסער און גליקליכערער לעבען.

מען וויל נאך גלויבען... אבער לעת עתה מוז מען זיך צוגרייטען צום ערגסטען קאשמאר, וואס האט ווען עס איז געפלאגט די מענשהייט.

זויג-קינדער אין גאז-מאסקעס... מאדערנע ציוויליזירטע שטעט און ישובים פארוויסט און אויסגעליידיגט. די ציווילע באפעלקערונג אונטער דער ערד פארטריבען, צושפרייט איבער פעלדער. די הימלען פול מיט עראפלאנען — די שטנסטע מענשליכע ערפינדונג — און די לופט מיט סאמען פון די שטינקענדיגע גאזען.

דאס אלעס זעהט אויס ווי א שרעקליכער קאשמאר, פון וועלכען מען שרייבט נאר. אבער צו דעם קאשמאר גרייטען זיך איצט אלע פעלקער און אלע זענען שוין גרייט.

איז די מענשהייט אראפ פון זינען? — אויך די פראגע האבען דעפוטאטען צוגעשטעלט בשעת דער טראגישער דעבאטע אינם ענגלישען פארלאמענט.

ס'זענען איצט פארהאן לענדער, וואו פארלאמענטען זענען פארוואנדעלט געווארען אין קאזארמעס, וואו מען גרייט זיך צו מלחמות מיט פויקען, טאנצען און וואו מען פארזארגט זיך מיט גאז-קאסטיומען ווי אויפצופעס א גרויסען יום-טוב'דיגען מאסקאראד.

„בעליידיגט דאס פוילישע פאלק"

בעפרייאונג'ס-אורטייל אין לובלינער אפעלאציע-געריכט וועגען פשיטיקער בלבול.

ווידער פשיטיק.

אט האבען מיר ווידער געהאט אין לובלינער אפעלאציע-געריכט ווייטע אפקלאנגען פון יענעם פשיטיק, וואס האט אזוי אנגעהויבען א נייע תקופה אין לעבען פון די יודען אין פוילען.

דער דאזיגער פשיטיק, וואס איז שוין איצט געווארען דער סימבאל פאר דער היינטיגער יודישער ווירקליכקייט אין פוילען, איז באמת עפעס א מאדנע שטעדטעל. עס איז איהר וועהניג געווען דער פאגראם מיט אלע זיינע נאכוועהענישען, פראצעסען, אורטיילען, אפעלאציעס אין שוין ווידער האבען די פשיטיקער יודען גאר נישט געוואלט לערנען דערפון און ווידער זיך „שלעכט" אויפגעפיהרט.

אט האט דער פשיטיקער „העלד" און „פיהרער" קארטשאק איינגעפונען, אז א המון פון 2 טויזענד פשיטיקער יודען האבען זיך אוועקגעשטעלט אין מיטען מארק, אויף דעם זעלבען היסטארישען מארק, וואו עס האט זיך דעמאלסט „אנגעהויבען" און גענומען אלע צוזאמען, בפה אחד, צו בעליידיגען דאס פוילישע פאלק.

און, אז קארטשאק וויל, העלפט עפעס! האט זיך באלד אנגעהויבען די אמת'ע אויספארשונג, מען האט געפארשט, אויסגעהערט אהן א שיער מענשען און אין א רעזולטאט האט דער פראקוראר צוגעצויגען, פון דער גרויסער מחנה יודען, גאנצע 6 מאן, נעמען, וואס זענען אונז שוין אזוי גוט בעקאנט פון דראמער פראצעס.

עס האט אפילו עפעס מאדנע אויסגעזעהן. טייטש, ווי אזוי איז עס מעגליך אז 6 מאן זאלען זיך פלוצלינג, נישט מיר, נישט דיר, אבערעדען און שרייען הויך, אויפ'ן גאנצען קול „פוילישע חזירים געהען"?!

אבער ווי געזאגט, דער פראצעס פון די פשיטיקער ענדעקעס קארטשאק, האט אזוי געוואלט, און באלד האבען זיך געפונען עדות, וועלכע האבען אין דער פינסטער (עס איז געווען ביינאכט) „אליין" געזעהן, ווי די יודען האבען בעליידיגט דאס פוילישע פאלק.

דאס מאהל האבען אבער די פשיטיקער יודען בעקומען די פולע סאטיספאקציע: דאס ראדאמער קרייז-געריכט און אויך דאס לובלינער אפעלאציע-געריכט, האט ארויסגעזאגט איהר וואגיג ווארט, אז קארטשאק פערדיענט נישט אז מען זאל איהם גלויבען. און נישט בלויז ער, נאר אויך די איבעריגע בעשולדיגונג'ס-עדות האבען געזאגט ליגענד.

דערווייל אבער האט זיך געוועבט איבער'ן לאנד די גיפטיגע אנטיסעמיטישע לעגענדע, אז די פשיטיקער יודען זענען אגרעסיוו, שונאים פון פוילען, אז אויף יעדען שריט און טריט בעגעהן זיי פערברעכענס לגבי דער מלוכה און פאלק.

און אט האט דאס געריכט געמוזט צוליב א פשוטער מסירה, איצט נאכ'ן בעפרייאונג'ס אורטייל פון דעם לובלינער אפעלאציע געריכט, קאן מען עס שוין מיט דער פולער זיכערהייט אזוי אנרופען — צוליב א מסירה פון טרויעריג בערימטען קארטשאק — האט דאס געריכט פערנומען צייט, זיך און אנדערע.

אדו. סאלבע האט אין דער פערטיידיגונגס-רעדע געמוזט ממש מיט מופתים אויפווייזען, אז די פשיטיקער יודען זענען אונשולדיק, אז די גאנצע מעשה מיט די אהן א שיער פראצעסען וועגען „בעליידיגען דאס פוילישע פאלק" איז נישט מעהר, ווי א שענדליכער בלבול פון יענער סעריע בילבולים, וואס האבען זיך שוין אזוי בלוטיג פערשריבען אין דער געשיכטע פון יודישען פאלק און זיין מארטיראלאגיע.

און זאל עס מיט צופרידענהייט פעסטגעשטעלט ווערען, אז דער ריינער אביעקטיווער אמת האט אין איצטיגען פראצעס געזיגט אהן שום בעווארענישן די יודען האבען נישט בעליידיגט דאס פוילישע פאלק.

אפשר וועט דער איצטיגער פראצעס, לאמיר האפען, שליסען דאס בוך פון דער סעריע פראצעסען, וואס האבען זיך געשיט אהן אויפהער אויף דער יודישער בעפעלקערונג: „בעליידיגט דאס פוילישע פאלק". אפשר וועט שוין איצט נעהמען א סוף צום דאזיגען מאסען-פסיכאז, וואס פערסמ'ט אזוי דאס לעבען אין פוילען.

לאמיר האפען.

נפתלי זילבערבערג

א שיף אהן א רודער.

ווען א מענטש געפינט זיך אין א פערצווייפעלטער לאגע, זוכט ער א גוטען פריינד פאר וועמען ער זאל קענען ארויסגעבען זיין צער, זיין וועהטאג און זיך בעראטען וואס ווייטער אנהויבען טהון, כדי נישט אריינפאלען נאך אין א גרעסערען יאוש.

אזעלכע יחידים געפונען מיר צווישען דער גרויסער מחנה געפלאגטע און געדפ'טע יודען אין א געניגענדער צאהל, וועלכע קענען אבער, ליידער, נישט געבען די ריכטיגע און ווירקליך איבערגעגעבענע גוטע פריינד, וועלכען זאלען אפילו וועלען אויסהערען דעם צער און פיין פון זייערע פערצווייפעלטע ברידער, א פשיטא ארויסווייזען וועלכע איז ממשות'דיגע הילף.

מיר מוזען מסכים זיין מיט'ן געדאנק אז א גוט ווארט שטילט דעם צארען, און דעריבער איז נויטיג צו געפונען דעם ריכטיגען אדרעס, וואו מיר זאלן זיך קענען אראפרעדען פון הארצען און הערען א גוט ווארט.

אט דער אדרעס דארף איצט אפגעזוכט ווערען אין געשטאלט פון פארשטעהענדען קאנגרעס פון יודישער זעלבסטהילף אין פוילען.

אט דער קאנגרעס וועט פארטרעטען דעם ווילען פון דער גרעסטער צאהל איינוואוינער פון פוילישען יודענטום און וועט אזוי ארום איבערצייגען ווי אונזערע פריינט אזוי אויך די פיינט, אז לא אלמן ישראל אז דער יוד איז נישט הפקר און האט פאר וועמען אויסקלאגען זיין ביטער הארץ און ווער ס'זאל קענען פערווארפען א ווארט און מיט ווירדע און שטאלץ פערטיידיגען די אינטערעסען פון די געהודפ'טע און בעעולה'טע.

דער יודישער קאנגרעס וועט א סוף מאכען צו דער צושפליטערונג פון אונזערע כחות אויף דער יודישער גאס און צו די גרויסע אפעטיטען פון אונזערע „רוהמפולע" אומגעבעטענע אפיטרופסים מכל המינים, וועלכע פערשאפען אונז צייטענווייז, מיט זייער שתדלנות-פאליטיק, מעהר חרפה און ווייטאג ווי כבוד און שוץ.

אהן קיין שום ספק, אז דער יודישער קאנגרעס אין פוילען מוז צושטאנד קומען און בכדי דער קאנגרעס זאל קענען בעקומען דעם ריכטיגען פרצוף, וואס ער דארף מיט זיך פארשטעלען, איז אונזער חוב צו רופען און וועקען אלע יודען אין פוילען וואו זיי זאלען זיך נישט געפינען וועגען נעמען א אקטיווען אנטייל אין די פארשטעהענדע וואהלען און בעצייטענס זיך בעזארגען מיט וואהל-לעגיטימאציעס, בכדי בעקומען די רעכט צו שטימען אין די קומענדע וואהלען צום קאנגרעס.

שוין די העכסטע צייט, אז די דריי מיליאן יודען זאלען האבען ווער ס'זאל זיי קענען רעפרעזענטירען און נישט שווימען ווי א שיף אהן א רודער.

אונזער רודער וועט דארפען מיט זיך פארשטעלען די געוועהלטע אויפ'ן יודישען קאנגרעס, צו וועלכען מיר מוזען געהן מיט די וואהל-לעגיטימאציעס און שטימען.

וואס א גרעסערע צאהל ארויסגעקויפטע וואהל-לעגיטימאציעס און מעהר אפגעגעבענע שטימען, אלץ גרעסער וועט זיין אונזער נצחון.

בן-יהודי.

דער אַפּוועער = קאַמף פון יודישען קרעמער.

אין דעם קאמף, וועלכען דער אנטי־סעמיטיזם האט אנגעהויבען (?) דער אידישער געזעלשאפט, שטייט דער אידישער דעטאליסט און קליינהענדלער אין דער פראנט־ליניע. די דאזיגע שיכט פון דער באפעלקערונג ליידט אממערסטען פון די פיקעטען און באיקאט־פראפאגאנדע; אויף איהרע פלייצעס טראגט זי אויס די גאנצע כואליע פון זאאלאגישען אנטיסעמיטיזם, וואס האט זיך ברייט פונאנדערגעגאסען איבערן אידישען מאסען לעבען.

דער לעצטער קאנגרעס פון קריסטליכען סוחרים איז פארוואנדעלט געווארען אין אן אויסגאנגס־פונקט פאר א נייער קאמפאניע קעגען אידישען האנדעל. איבער'ן גאנצען לאנד האבען זיך אנגעהויבען „טעג פון קריסטליכען האנדעל", וואס האבען דעם ציל אפצוציען דעם קונה פון אידישען געשעפט און צווינגען אים צו קויפען דארט, וואו עס הענגט א טאוועלע מיט'ן אויפשריפט: „קריסטליכע פירמע". די דאזיגע „טעג" דארפען דויערען אין משך פון דער גאנצער ערב־הגאות־צייט, אויף וועלכער די סוחרים, אויסגעהונגערטע פון פדיון, ווארטען מיט אומגעדולד.

לאנגע חדשים האבען די אידישע דעטאליסטען און קליינהענדלער געשוויגען, ווארטענדיג געדולדיג, אז עס זאל געמאכט ווערען א סוף צו דער אנטיסעמיטישער העצע, וואס אנארכיזירט און פאראורימט די מלוכה. ליידער זענען זייערע דערווארטונגען ניט מקוים געווארען און די כואליע פון באיקאטירען שטייגט כסדר.

אויפ'ן רוף פון צענטראלען דעטאליסטען און קליינהענדלער־פערבאנד זענען די יודישע קליינהענדלער־ארגאניזאציעס ארויס צו אן אפוועער־אקציע, ארגאניזירענדיג אין דער צייט פון 10־טען יאנואר ק. י. א פראפאגאנדע־חודש פון יודישען דעטייל און קליינהענדלער. אין משך פון פראפאגאנדע־חודש וועלען פארקומען גרויס פארזאמלונגען פון יודישע קליינהענדלער, אויף וועלכע עס וועט אויפגעוויזען ווערען די ווירטשאפטליך־געשיכטליכע ראל פון באיקאט און די יודישע קליינהענדלער וועלען גערופען ווערען צום מוטיגען אויסדויער און צו ארגאניזאציאנעלער דיסציפלין. גלייכצייטיג דערמיט וועט אין דעם „חודש פון יודישען דעטייל און קליינהענדלער" פארשטארקט ווערען די „פראפאגאנדע פאר מאדערניזירען די יודישע קראם און צופאסען איהר צו די היינטיגע בעדערפעניששען, פאר ריינקייט אין די געשעפטען און העפליכע באהאנדלונג פון קונים, פאר געהעריגע דעקאראציעס פון געשעפטען און שויפענסטער, פאר ארגאניזירען געמיינזאמע איינקויפס־שטעלעס א. ר. גל.

א באזונדערע אויפמערקזאמקייט וועט געווידמעט ווערען די פראגען פון אריינברענגען א צופלוס פון ביליגע קרעדיטען אין דעם יודישען דעטייל און קליינהאנדעל, וואס זאלען דערלויבען איבערציהאלטען די שווערע צייט און דורכצופיהרען די נויטיגע אינוועסטיציעס. גלייכצייטיג דערמיט וועט מצד דער יודישער געזעלשאפטליכקייט געפאדערט ווערען צו לענקען מער אויפמערקזאמקייט ביי דער פאראייניגונג פון קאנסומענטען־הילף אויף דער איבער פון די קליינהענדלער.

(צום פראפאגאנדע - חודש פון יודישען דעטייל און קליינהענדלער)

צום פראפאגאנדע־חודש האט די צענטראלע פון די קליינהענדלער ארויסגעגעבען אן אנטשפרעכענדע ליטעראטור. עס איז דערשינען א דאפעלט־נומער פון דעם צענטראלען קליינהענדלער־ארגאן „אונזער האנדעלס לעבען" מיט א רייכען פראפאגאנדע־מאטעריאל. עס זענען פערנאנדערשיקט געווארען איבער דער גאנצער פראווינץ אין צענדליגער טויזענטער עקזעמפלארען, פלאקאטען אין דער פוילישער שפראך צו קאנסומענטען וואס רופען צו קויפען דארט, וואו עס איז ביליגער, צו שפארזאמקייט און קעגן די פיקעטען. אויסער דעם זענען דערשינען פארשידענע קלענערע אויפרופען, וועלכע ווייזען אן, אז עס איז נישטא קיין ארט פאר קאמף צווישען קריסטליכען און אידישען קרעמער, אז ביידע מוזען געהן האנד ביי האנד, כדי מיט געמיינזאמע כחות צו הויבען ווירטשאפטליך דאס לאנד.

די אקציע, וועלכע עס האבען אנגעהויבען די אידישע קליינהענדלער, האט א גרויסע באדייטונג. זי וועט אנטקעגענווירקען די יאוש־שטימונגען, וואס האבען באהערשט גרויסע טיילען פון אידישען קרעמער און וועט זיי דערמוטיגען אין דעם שווערען קאמף קעגען די פינסטערע רעאקציאנערע כחות.

ש. י.

40 יאהר „בונד".

שווער איז ביים היינטיגען טאג דאס לעבען פון די יוד. מאסען אין פוילען. א שווערער געראנגל אין קאמף פאר זייער עגזיסטענץ און בירגערליכע רעכט. אין אזא מאמענט איז פראקלאמירט געווארען די יובליי־פייערונג פון „בונד" אין גאנצען לאנד.

דער צענטראלער פונקט פון די יובל־פייערונג איז געווען די יובליי־וואך, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט דעם יובל־קאנגרעס, וועלכער איז געווען דער לעבעדיקסטער עדות פון דעם דורכגעמאכטען שווערען קאמפס־וועג פון די יודישע מאסען אין פערלויף פון די 40 יאהר און אויך פון דעם דעצידירענדען אומבויגזאמען ווילען פון די ברייטע יוד. ארבעטענדיגע מאסען, אויך יעצט אין דעם שווערען ביטערען געראנגעל, נישט אפצוברעכען, נישט לאזען ברעכען זיך אין מוט. נאר אויסהאלטען דעם קאמף ביז צום ענטגילטיגען נצחון. פון די אלערליי בעגריסונגען מצד די פערשידענע אינסטיטוציעס, וואס שטייען נאענט צום „בונד", האט זיך בולט ארויסגעוויזען, אז אויך יעצט אין די טעג פון געראנגעל שאפען די יוד. מאסען נייע קולטור - פאזיציעס און אנדערע וויכטיגע פעסטונגען.

דעריבער איז קיין וואונדער נישט, וואס דער דערמאנטער יובל־קאנגרעס איז געווען פול מוט און בעגייסטערונג, נישט קיין ביליגער געמאכטער פאטאס, נאר טיפע איבערצייגונג. די בעגייסטערונג, מוט, ווילען און די דערגרייכונגען, האבען פערטונקעלט און אפילו גענצליך פערשטעלט דעם פערבייגייענדיגען שווערען היינט, אנזאגענדיג דערביי, לויט'ן ביישפיעל פון די אדורכגעמאכטע 40 יאהר, גיין אין דער צוקונפט. דער יובל־קאנגרעס האט אויף א היסטאריש־אנאליטישען אופן אפגעשאצט די היסטארישע ראל און בעדייטונג פון „בונד" אין דער פערגאנגענהייט און אויך אין דער צוקונפט.

דער אויספיר איז געווען: זאמלען און קאנצענטרירען און נאך מעהר די לעבעדיגע און שעפערישע כוחות צו ווייטערע קאמפען און דערגרייכונגען.

אויך ביי אונז אין ראדאם, האבען די 40 יאהר „בונד" בעוויזען ארייבצוטראגען גרויסע ענדערונגען אין לעבען פון די יודישע ארבייטער.

אין א סך מאמענטען האט די ווירקונג פון „בונד" ארויסגעריסען זיך ווייט איבער די גרעניצען פון לעבען פון די יוד. מאסען. ווי אומעטום האט אויך די היגע „בונד" ארגאניזאציע, די ערשטע געבראכט די יידישע ארבייטער די בשורה פון אן אנדער שענער לעבען. דער „בונד" האט געלערענט די יוד. מאסען קעמפען פאר עקאנאמישע אויסבעסערונגען און גלייכצייטיג דערהויבען די מאסען צו א וויכטיגען און שטארקען געזעלשאפטליכען כח. דער „בונד" איז באלד געווארען דער וויכטיגער קולטור־פאקטאר אין אונזער יוד. לעבען. אבער נישט נאר אין דער פערגאנגענהייט, נאר אויך היינט שטעהט דער „בונד" אין דער נאהנסטער און ענגסטער פערבינדונג מיט דער יודישער נויט און ארימקייט. ער האלט דעם דופק פון לעבען, לאזט נישט פאלען פון מוט.

די ראדאמער ארגאניזאציע האט אריינגעשריבען א שעהנעם בלעטעל אין דער געשיכטע פון „בונד" אין פוילען.

ווי אין אלע שטעדט, האט אויך ביי אונז די דאזיגע יובל פייערונג ארויסגערופען א גרויסען אינטערעס צווישען די יודישע מאסען.

ח. ז.

אונטער פיר אויגען מיט'ן נייעם „תכשיט"...

פעליעטאן פון אביחיל.

אז מען האט מיר נעכטען באגינען אריינגעבראכט א נייעם קאלענדאר און איך האב איהם אוועקגעשטעלט אויפ'ן שרייב־טיש אנטקעגענען זיך, האב איך א פריינדליכען בליק אויף איהם געווארפען און זיך אנגערופען צו איהם:

— נו, וואס וועסטו זאגען עפעס נייעס, קאלענדאר לעבען?

דער קאלענדאר האט מיר גארנישט צוריק געענטפערט. דאס האט מיך שטארק פארדראסען. שוין די ערשטע באגעגעניש איז מיר ניט געפעלען. בין איך נעיוארען שטארק אויפגעבראכט אויף איהם און א געשריי געטוהן: „תכשיט" מיינער, ביסט חלילה שטום. אדער קראנק אויפ'ן לשון?!

די דאזיגע רייד האבען איהם ווייזט אויס געריהרט, ווייל באלד האט דער קאלענדאר זיך געאיילט מיך ארויסצופיהרען פון טעות און גלייך געענטפערט:

— ס'איז פערשטעהסטו מיך, ניט דאס און נישט יענץ. אויב עס געהט דיר אין רעדען, האב איך דווקא גנוג לשון, כאטש איך בין נאך א צוציק, קוים אויף דער וועלט ארויס, נאר...

— נאר וואס?

— נאר גארנישט! ווער ווי ווער, אבער דו ווייסט דאך יא, וואס פארא פנים עס האט היינט דאס לשון, אויב מען קאן אויס'פשט'לען דערמיט אזעלכע שקרים און רשעות ווי ראסען־טעאריע, אריער־פאראגראף, מאדאגאסקאר, פיקעטען און נאך אזעלכע מיטעלאלטערליכע תורות, וואס קריכען שוין פון דער גאל ארויס!

— אין דעריבער?

— דעריבער וואלט שוין באכת צייט געווען, אז עס זאל אראפקומען א שטומקייט אויף דער וועלט, אז אלע רעדעל־פיהרער זאלען די צונג נישט קאנען איבערדרעהען.

— א, „תכשיט"־מיינער, ביזט דאך נאר א קלוגער יאט, זעה אין! — האב איך איהם א גלעט געטוהן איבערן קעפעל און איהם צוגערוקט נעהנטער צו זיך — דאכט זיך, אז איך וועל שוין האבען נחת פון דיר א גאנץ יאהר. האסטו דאס טאקע מזל בעט (?) אין דיין קאלענדאר?...

דער נייער „תכשיט" האט זיך א הילע פערטראכט און געענטפערט.

— חילכט פארט איך זאל דיר עפעס זאגען! טא הער קורץ און שארף „באנדוש מאנדרי אי פאטש קאנצא"!..:

— טאקע אויף אן אמת?

— אט ווי דו הערסט! האב נאר א ביסעלע געדולד און קוק צו ס'גרייטע!

— מילא, אז דו זאגסט — גלויב איך דיר, אבער דאכט זיך, אז דיין טאטע עליו השלום, האט אויך אזוי כמעט געזאגט ווי דו, ווען ער איז געווען אין דיין עלטער: און צום סוף, מילא — זעהסט דאך, ווי עס זעהט אויס!...

— ביסט אפשר א ביסעל גערעכט, נאר פערשטעהסטו מיך, דער טאטע מיינער איז פארט געווען פון עלטערן דור און איך בין יונגער, ענערגישער פון איהם און איך בין שוין א שטיק ווייטער אין צוואנציגסטען יאהר־הונדערט. איבערדיגענס האט מיין טאטע געדארפט זיין א גאנץ קלוגער און פראגרעסיווער קאלענדאר, נישט מעהר, וואס די פינסטערע באנדעס פון דא און דארט האבען ארויפגעזעצט א היטעל פון מיטעלאלטער אויף זיין קאפ און זיי האבען איהם

3-יעהריגע עגזיסטענץ פון פעראייניגטען ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק.

א דערפרעהענדער גרוס איז צו אונז דערגאנגען פון אונזערע ראדאמער לאנדסלייט אין אמעריקא, א גרוס, וואס דערפרעהט דאס הארץ, זעהענדיג בחוש, ווי אונזערע שוועסטער און ברידער פון מרחקים זענען דורכגענומען מיט אזוי פיעל ווארימקייט און איבערגעגעבענקייט פאר זייער אלטער היים — ראדאם.

דער גרוס, וואס איז צו אונז אנגע-קומען אהער, בעשטעהט אין א פראכט-זשורנאל, וואס איז ארויסגעגעבען גע-ווארען פון די ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק. די העלפטע אויסגאבע, געדרוקט אין דער ענגלישער און יודי-שער שפראך, איז געווידמעט דער דריי-יעהריגער עגזיסטענץ פון ראדאמער רעליעף אין אמעריקא. דאס דאזיגע בעשיירענע דאטום איז דארט ביי אונ-זערע ברידער מקבר ליום פערהאנדעלט געווארען אין א יום טוב, וואס איז גע-פייערט געווארען מיט פרייד, מיט בע-גייסטערונג פאר דער אבגעטהענער הילפס-ארבייט ביז היינט און גלייכצייטיג איז דער דאזיגער יום טוב פער-וואנדעלט געווארען אין א טאג פון חשבון הנפש אויף ווייטער, אויף להבא.

ווען מען נעהמט די שענע, עסטעטי-שע אויסגאבע פון ראדאמער רעליעף אין מען מישט איבער א בלאטעל נאך א בלאטעל, אזוי פיהלט מען ארויס פון יעדער שורה, פון יעדען ווארט, אהן א שיעור הארציגע ברודערליכקייט, וואס איז א טרייסט, אן אנגענעהמע סאטיס-פאקציע פאר די הונדערטער און טוי-זענדער נויטלויידענדע פון אונזער שטאט. אין דער היינטיגער שווערער צייט. פון בלאטעל ביז בלאטעל איז דער זשורנאל אויסגעפולט מיט בעריכטען וועגען דער הילפס-טעטיגקייט פאר ראדאם און מיט אפעלען און אויפרופען צו אלע ראדא-מער לאנדסלייט אין די פעראייניגטע שטאטען, זיי זאלען זיך אין א וואס גרעסערע צאהל אנשליסען אין ראדא-מער רעליעף אין ניו-יארק, כדי צו פערדאפלען און צו פערפיעלפאכען די שטיצע פאר די אומגליקליכע און עלענדע אין אונזער שטאט. דער זשורנאל איז א לעבעדיגער עדות, וואס בעשטעטיגט דעם ענגען צונויפגעבונד פון די ראדא-מער לאנדסלייט מיט זייער יוגענד, מיט זייער געבוירען-ארט.

חוץ די בעריכטען און רעדעס ענט-האלט אויך דער זשורנאל א סך בעג-ריסונגען פון פריוואטע פערזאנען און ארגאניזאציעס אין פעראיינען פון דער ראדאמער לאנדסמאנשאפט. מיר לייענען דארט א לענגערע און זאכליכע בעגרי-סינג'ס-רעדע פון גענעראל-סעקרעטאר פון ניו-יארקער רעליעף, מ. ש. שטיינבערג א בעגריסונג פון קולטור-צענטער, אונ-טערגעשריבען פון פרעזעס היימאן לענ-דער און סעקרעטאר א. גאלדבערג, א ווארימע בעגריסונג מיט אן'אויפרוף פון די פרויען, דער ליידיס-קלוב, אונטער-געשריבען פון די פרויען מ. קירשענ-בוים, רחל לאה קוירש, עליזאבעט קעס-טענבערג, אסתר רוזמאן; פון די ראדא-מער פראגרעסיווער בראנטש 378, אונ-טערגעשריבען אברהם וויגאדע (פרעזי-דענט) פון ראדאמער בראנטש 369 אר-בייטער-רינג, אונטערגעשריבען פון סעם גראספעלד (סעקרעטאר) פון ראדאמער בראנטש 22; פון פרעסע-קאמיטעט — דזש. בערקאוויץ, פון יוסף בעלינסקי סעם פאטאזשניק, דזשעק גאלדפעלם און אנד.

מיר ברענגען דא איינציגע אויסצוגען פון זשורנאל, וועלכע וועלען זיין אינ-טערעסאנט פאר די היגע יודען צו ליי-נען און צו איבערצייגען זיך אויף ווי ווייט שטארק עס קלאפט אין די הערצער פון די ראדאמער לאנדסלייט דאס ברו-דערליכע געפיהל, ווי מעכטיג עס איז ביי זיי דער סענטימענט צו זייערע נאה-נטער אין דער אלטער פערלאזענער היים און ווי גרויס און טיעף ס'איז זייער זארג וועגען גורל פון דער גאנצער יודישער בע-פעלקערונג אין ראדאם. א סך ראדאמער יודען מעגען זיך אראבנעמען א מוסר השכל פון אונזערע לאנדסלייט, וועלכע געפינענדיג זיך ווייט, ווייט פון אונז, האלטען זיי זייערע בליקען געווענדעט אהער און זיי פיבערען מיט זייערע גופים און נשמות, טראכטענדיג פון אונזער דא-זיין. זיי לעבען מיט אונז מיט, אזוי אין פריידען, אזוי אין לײדען. ס'איז וועניג צו זאגען, אז זיי האבען אין אונז נישט פערגעסען. ווען מען לייענט די שורות פון זשורנאל, וועלכע אטעמען מיט ליב-שאפט און צאפלען מיט א רוח-חיים, האט מען דאס געפיהל, ווי זיי וואל-טען געווען אן'ארגאנישער טייל פון זיי-ערע ברידער אין דער זייט ים, מיט וועלכע זיי זענען בעהאפטען און צונויפגעשמידט.

אט וואס עס שרייבט אין דער יובל-זשורנאל דער

יונייטעד ראדאמער רעליעף

„ביס אונגעפעהר 20 יאהר צוריק, גלייך נאך די גרויסע וועלט-מלחמה, ווען דער פאסט-פערקעהר האט זיך איינגעשטעלט צו א נארמאלען צושטאנד האבען אנגעהויבען קומען הילפס-גע-שרייען פון יענער זייט-ים, אז מיר זא-לען זעהן צו העלפען. ווייל די שרעק-ליכע מלחמה האט כמעט אלעס פער-ניכטעט, דאן זענען זיך צוזאמענגעקומען עטליכע לאנדסלייט און זיך א דורכגע-רעדט וואס צוטוהן, אום צו לינדערען די נויט פון אונזערע לאנדסלייט. ס'איז גלייך געדופען געווארען א קאנפערענץ פון די אקטיווע כוחות פון אלע לאנדסמאנשאפט-ארגא-ניזאציעס און זיי זענען געווארען די אינציאטארען פאר דעם אנהויב פון הילפס-ארבייט. עס איז גלייך ארגאנזירט געווארען א טעאטער-אונטערנעהמונג אין מאקס גיבעלס טעאטער, און צו דער זעלבער צייט האט מען פעראינטערסירט אלע ראדאמער סאסייעטעס, און די אינ-טערנעהמונג האט געהאט ערפאלג. עס איז דאן געשאפען געווארען א סומע פון איבער צוועלף הונדערט דאלאר. פון דאן אן האט דער רעליעף אנגעהויבען פונקציאנירען אלס א קערפערשאפט. א ביסעל שפעטער זענען געקומען די „פעטע" יאהרען און די עקאנאמישע לאגע סיי אין אמעריקא און אויך כמעט איבער דער גאנצער וועלט האט זיך פערבעסערט, האט די הילפס-ארבייט פון זיך אליין אויפגעהערט. איין מאהל א יאהר, דאס פלעגט זיין פסח-צייט, פלעגען מאנכע ראדאמער סאסייעטעס, ווי ראדאמער אינדעפ. אייד סאסייעטי, און ראדאמער ליידיס אינדעפ. אייד סאסייעטע. שיקען עטליכע הונדערט דא-לאר אויף מעות חיטים. אזוי האט עס אנגעהאלטען אונגעפאהר ביז 1935, ווען פלוצלינג האבען אנגעהויבען קומען הארצרייסענדע בריף פון פערשידענע אינסטיטוציעס אין ראדאם, אפעלירענדיג דאס מיר זאלען זיי העלפען, ווייל די לאגע איז זעהר ביטער.

דאן האט דער יונייטעד ראדאמער רעליעף זיך צוריק גענומען צו דער ארבייט און רעארגאניזירט אלע ראדא-מער ארגאניזאציעס, אבגעזעהן פון וועלכער ס'איז ריכטונג, געמיינשאפטליך צו העלפען די נויטליידענדע אין ראדאם. מיר האבען אדורכגעפיהרט געוואנטע אינטערנעהמונגען און אלץ מיט גרויס ערפאלג.

צו אלעמענס פרייד איז די רעליעף-ארבייט אוועקגעשטעלט געווארען אין ראדאם ווי געהעריג, א דאנק דאס פאה-רען קיין ראדאם פון דזשייקאב דיימאנד מיט זיין פרוי. דזשייקאב דיימאנד, וועלכער איז יעצט דער אקטיווסטער טוער אין דעם רעליעף, האט צוריק געבראכט א לעבעדיגען גרוס מיט בילדער פון אונזער אלטער היים, אלץ איז אויסגענוצט געווארען ביי מאראליש סיי פינאנציעל פאר'ן רעליף. מיר האבען איבערגעשיקט נאהנט צו 4000 דאלאר פון 1935 ביז יעצט, וואס איז צעטיילט געווארען דארטען דורך א קאמיטעט פון אלע שיכטען פון די ראדאמער בעפעל-קערונג.

יעצט, טייערע פריינד, איז די פרא-גע וואס כוהם מען ווייטער? פלעגער זענען פערהא! א סך נויטליידענדע — הונגעריגע, באוועסע, נאקעטע, נידער-געשלאגענע — זענען פערהאן אין ראדאם נאך מעהר. הארצרייסענדע בריף ווערען דערהאלטען במעט וואכענטליך. מיר טוהען דאס בעסטע און מיר טוהען א סך, אבער עס איז ווי א טראפען אין ים. מיר אפעלירען צו יעדער ראדאמער לאנדספרוי און לאנדסמאן, סיי אין ניו-יארק, סיי איבער אלע שטעט פון די פעראייניגטע שטאאטען און קאנאדע וואו עס געפונען זיך נאר לאנדסלייט טוט גלייך אייער חוב, שליסט זיך אן אלס מיטגלידער אין רעליף, גיעט ווי-פיעל איהר קענט, העלפט אונז שאפען ביי אנדערע, זאל דאס פערגניגען, וואס מיר האבען היינט ביינאכט, פערשאפען האפנונג פאר יענע דארטען, וואס ווארטען מיט אומגעדולד נאך די רעזולטא-טען, דאס מיינט פשוט ברויט! די הילפס-ארבייט כוו אננעהן מיט מערער אימ-פעט. זאלען מיר זיך אלע אריינווארפען אין דער ארבייט און אויפבויען דעם ראדאמער יונייטעד רעליף, וועלכער וועט זיין א שטאלץ און א כבוד פאר יעדען וואס וועט נאר אנטייל נעמען אין דער הייליגער ארבייט.

סעם פאטאזשניק (טשערמאן)

אין אויפרוף פון די פרויען, פון לייד-דיס-קלוב, לייענען מיר צווישען אנד.

„מיר פערזיכערען דאס מיר, פרויען, וועלען אנשטרענגען אינזערע אלע מעג-ליכקייטען, אינזער גאנצער ענערגיע צו העלפען שאפען וואס ווייטער געלד פאר די אומגליקליכע נויטבעדערפטיגע אויף יענער זייט ים. מיר אפעלירען צו אלע ראדאמער פרויען: העלפט די נאבעלע ארבייט פון אונזער רעליף".

ראדאמער פראגרעסי-ווער בראנטש.

זייט בעגריסט דעלעגאטען און טוערס פון יונייטעד ראדאמער רעליף.

דער היינטיגער פייערליכער צוזאמענ-קונפט פון די לאנדסלייט, סימפאטיקער, פריינד און געסט, שטעלט מיט זיך פאר איבערגעגעבענהייט פאר דעם נאבע-לען, הייליגען צוועק אנצוגעהן ווייטער

אזוי צעמישט, אז ער האט זיין עלטער-באבע פון א שעהנע פאר הונדערט יאהר צוריק דערזעהן פאר די אויגען...

— נו, און איצטער? וואס וועט איצט זיין? — האב איך געבראכט פון נייגע-ריגקייט.

איך האב דאך דיר שוין געזאגט, וואס עס וועט איצט זיין! — האט דער יאט ארויסגעשריגען מיט א יונג, שטארק קול — לאמיר נאר צוערשט זיך בעקע-נען מיט דער „הערליכער" ירושה וואס מיין טאטע האט מיר נעבעך איבערגע-לאזט. ווי איך זעה, וועט מיין קאלענ-דאר בעריכערט ווערען מיט נייע בלעט-לעך פון נישט פרייליכע דאקומענ-שיין דאס ערשטע בלעטעל פון מיין קאלענדאר," זעהט מיר אויס צו זיין פערדעכטיג.

מיט נערוועזע הענד האב איך אויף משונקיוס אויפגעמישט דאס ערשטע בלעטעל פון קאלענדאר און פון דארט גענומען אויסליינען בזה הלשון:

— מזל-טוב! היינט ביינאכט קומט אויף דער וועלט דאס אכט און דרייסיג-סטע יאטעל ביים פארפאלק צוויינציגסטע יאהר הונדערט...

פונקטליך 12 אזייגער ביינאכט האט די קינדפעטארין א נעשריי געטאן: „פינס-

טער איז מיר"... אלץ וועט זיך פער-זאמלען יונג און אלט, קליין און גרויס כדי צו פראווען ביי א פלעשעל „אלעמ-ביק" די סילוועסטער-נאכט ביז טאג...

ווי מבינים זאגען, וועט דאס ניי-גע-בוירענע קינד 1938, זיין ראס וואונדער פון דער טעכניק. אויפ'ן ארט פון פיס וועט עס האבען פליגלען. אויף די פליי-צעס וועט עס טראגען א הארמאטעל און ביים זייט-ארט א טאנקס... א קאפ פערמאנט עס א קליינס, און קיין הארץ וועט עס איגנאנצען נישט האבען. דער-פאר האבען געבויילטע פויסטען מיט א לאנגען מעסער אין דער האנד...

ארובא, ווי מיינט איהר, וועלען מיר דערלעבען א שטיקעל נחת פון נייעם „תבשיט?.." איך בין שטארק מסופק!..

לובלינער אפעלאציע-געריכט בעפרייט די 6 פשיטיקער יודען.

ווי מיר האבען שוין געשריבען זענען 6 פשיטיקער יודען בעשולדיגט געווארען און בעליידיגען דאס פוילישע פאלק. די נעמען פון די יודען זענען: משה פארענשטיין, משה בויטמאן, יוסף לענגא, אביגדור באנדא און די ברידער מאטעל און חיים שוויצקא. דער פשיטיקער „העלד" קארטשאק מיט זיין חבריה. האבען אויף זיי עדות בסזאגט, אז צוריקגעהענדיג פון אנ'אדפוסט האבען אזש טויזענטער יודען געשריגען אויף איהם און זיינע חברים: „עס געהען די פוילישע חזירים".

דער ראדאמער קרייז-געריכט האט אלע 6 אנגעקלאגטע יודען בעפרייט, אונטערשטרייכענדיג איז די מאטיוועז, אז אויב אפילו די בעשולדיקטע זאלען זיך האבען אזוי אויסגעדריקט, קענען די ווערטער זיין נוגע קארטשאקען מיט זיינע בעגלייטער, אבער נישט דאס פוילישע פאלק.

אלס אנקלאגער איז דעמאלט ארויסגעטרעטען דער פראקוראר דאטקעוויטש. וועלכער האט געגען בעפרייאונגס-אורטייל אפעלירט קיין לובלין.

פערגאנגענעם מיטוואך איז דער פראצעס נאכאמאהל בעטראכט געווארען אין לובלין.

דער לובלינער פראקוראר האט אין א קורצע רעדע אינטערשטיצט די אפעלאציע פון ראדאמער פראקוראר.

דער פערטיידיגער פון די 6 יודען, אדוו. סאלפע פון ווארשא האט אנגעוויזען אויף די סתירות פון די ערקלערונגען פון די עדות גופא. אט למשל האט איינער פון זיי ערקלערט, אז אויפ'ן פלאץ זענען געווען אפשר 2000 מענשען. געזעהען האט ער אבער קיינעם נישט, בלויז לויט'ן קול האט ער דערקענט א געוויכען יוד. קארטשאק האט צו ערשט בעשולדיגט קרעגנעל'ן, דערנאך לענגאן, שפעטער בארענשטיינ'ען און צום סוף באנדא און די ברידער שוויעטשקא. ס'איז צופערשטעהן פארוואס ער האט אנגעהויבען אויף לענגא, ווייל ער האט אויף איהם אנ-אורטייל אויף 60 זל. וועלכע קארטשאק האט ביי אים געבארגט און נישט אבגעגעבען. אזוי ארום האט זיך ארויסגעשטעלט, אז דער פראצעס פון דער פשיטיקער ענדעציע האנדעלט גאר מיט יודען, נעמט ביי זיי כחורה, ניעט ארויס וועקסלען, וועלכע ער קויפט שפעטער נישט אויס.

ריכטער טשארניעצקי, (נעוו. ריכטער פון ראדאמער-קרייז געריכט) האט בעשטעטיגט דעם בעפרייאונג'ס - אורטייל פון דער ערשטער אינסטאנץ. אר.

פון דער סדרה וארא

כון פ. בושאצקי.

וידבר משה לפני ה' לאמר וגו' ואני ערל שפתים..

דער מחבר פון ספר „מעשי ה'" טייטשט „ערל שפתים" — א שטומע צונג. משה האט געוואלט אבבעטען זיך ביי גאט פון דאס שליחות צו פרעה מיט דעם מאטיוו, וואס ער איז א כבד - פה און ערל שפתים, ווייל היות ער ער איז שוין אזא לאנגע צייט אבוועזענד פון דעם לאנד מצרים, און די גאנצע צייט נישט גערעדט מצרים-לשון, דאדורך איז ער געווארען א כבד-לשון, כמעט א שטומע צונג, ער וועט גאר נישט קאנען קיין ווארט רעדען פאר פרעה. אבער גאט ברוך הוא האט ד ווק א געוואלט אז חאטש מ ש ה אין א שוואכער רעדנער, זאל ער טאקע די דאזיגע מיסיע אויספיהרען. ווייל ווען ער וועט געבען די מיסיע א גוטען רעדנער, א געשליפען צינגעל, וועט דער נס נישט זיין אזוי גרויס, אבער אז משה דער שטאמלער וועט דאס אויספיהרען וועט דער נס זיין באמת צו בעוואונדערען.

ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה..

אין א געוויסער שטאדט האבען קאנדידירט צוויי רבנים, איינער איז געווען א גאון, א חריף, א גדול בתורה, נאר דאס דאווענען זיינס איז געווען קורץ און לייכט. דער מוח זיינער איז געווען פערטיפעסט אין לערנען, ער האט זיך נישט געקאנט לאנג פערנעמען מיט די לאנגע תפילות און ער האט עס געמאכט בקיצור: געזאגט נאר „ברכת היוצר", קריאת - שמע און שמונה-עשרה. די רעשטע האט א דורך געלאזט. דערפאר א־ז ער דעם עולם נישט געפעלען; דער צווייטער קאנדידאט איז שוין נישט געווען אזא גרויסער למדן. דערפאר האט ער זעהר מאריך געווען אין דאווענען. געארבייט שווער דערביי, ווי דער פסוק זאגט: „כל עצמותי תאמרנה". ער איז אבער אויך נישט געפעלען, — ער איז צו פיעל מאריך אין דאווענען — האט דער עולם געפונען אויף איהם א חסרון.

האט דער גאון געזאגט, אז דאס געפונט מען אויך אין דער תורה. עס שטעהט: „ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קהה" דאס מיינט: עס זענען געווען אזעלכע וואס משה איז זיי נישט געפעלען מקצר-רוח — ווייל ער האט צופיעל מקצר געווען אין זיינע תפילות. און יוען ער האט אונטער'ן דרוק פון די דאזיגע קריטיקער, שוין אנגעהויבען מאריך זיין אין זיינע תפילות, האבען זיך געפונען אנדערע קריטיקער, וואס האבען איהם פארגעווארפען; ומעבודה קשה—צוליב זיין לאנגער און שווערער עבודה פון זיין תפילה.

ובני עוזיאל מישאל ואלצפן וסתרי ..

אין ספר „שות משמים" ווערט געבראכט, דאס איינער א הייליגער, א מקובל, האט געמאכט א „שאלת-חכם" - געבעטען מ־זאל איהם מודיע זיין דעם קץ-הגאולה. האט מען איהם געענטפערט דעם אויבען געבראכטען פסוק: „מישאל ואלצפן וסתרי" אריינטראכטענדיג אין דער בעדייטונג פון דער דאזיגער תשובה, האט ער פערשטאנען, אז די כונה פון דעם איז: „מי שאל יאל צפן וסתרו" — ד"ה, וואס פאר א פראגע איז דאס, דאן ווען גאט ברוך הוא האט עס פערשלאסען און פערבארגען. ווי די ח"זל דריקען זיך אויס: „לבא לפומא לא גליא" — דאס הארץ האט דעם נישט אויסגעזאגט...

די ראדאמער באהן-דירעקציע

זאל איבערגעטראגן ווערען קיין כעלם אין יאהר 1938

אויף אויסצופערטיגען די בנינים פון דער באהן-דירעקציע אין כעלם. האט די מאכט בעשטימט 11 מיליאן זל. ביים איצטיגען מאמענט ווערען נאך געפירט פערטראקטאציעס מיט די בוי-אונטערנעמונגען, פון וועלכע איינע דארף זיך פארפליכטען צו פערענדיגען די בנינים אין א טערמין, וואס זאל ערלויבען איבערצוטראגען די ראדאמער באהן דירעקציע אמשפעטסטענס אין הערבסט 1938 יאהר.

בעגריסונג פון דזש. דיימאנד

פינאנס סעקרעטאר יונייטעד ראדאמער רעליף.

„צו דער געלעגענהייט פון דער הײנטיגער פייערונג בעגריס איך אלע די, וואס האבען געהאלפען מאכען פאר א דערפאלג אונזער רעליף-ארבייט.

בלויז אין לעצטען יאהר ווען איך האב בעזוכט ראדאם און געהאלפען איינשטעלען די ארבייט צו ווען ס'געלד זאל געשיקט ווערען און ווי אזוי ס'זאל צעטיילט ווערען — איז ביי מיר ענטשטאנען די פראגע, צי ווען געלד געשאפען ווערען.

קומענדיג צוריק האט זיך די ארבייט אנגעפאנגען מיט מעהר אימפעט, און היינט קען איך מיט פערגעניגען אנצייגען, אז יעדע ארגאניזאציע לויט אירע מעגליכקייטען טוט זעהר פיעל צו שאפען וואס מעהר הילף פאר די נויטליידענדע אין ראדאם. עס קען פיל מעהר געטוהן ווערען. זאל פון יעצט אן זיך אנפאנגען די ארבייט מיט נאך מעהר מוט. זאלען אונזערע שוועסטער און ברידער האבען צו וואקסען זיך צו ווענדען. זאלען מיר אלע צוזאמען שאפען א פאנד, פון וואס געלד זאל קענען געשיקט ווערען ווען מ'וועט נאר פאדערען".

מיר דא פון ווייטענס בעגריסען אונזערע פריינד, די איבערגעבענע ראדאמער לאנדסלייט, וואס האבען פערשטאנען די וויכטיגקייט פון אנשליסען זיך אין דעם פעראייניגטען ראדאמער רעליעף-קאמיטעט אין ניו-יארק — צו זייער דריי-יעהריגען יובילעאום און ווינשען זיי פרוכטבארע טעטיגקייט אויף אלע געביטען פון יודישען געזעלשאפטליכען לעבען. עס איז פאר אונז דא אלע א נחת-רוח דער גרוס פון אייער פייערונג, וואס איז דער בולט'סטער אויסדרוק פון אייער צוזאמענבונד מיט אונז, פון א בעזאמענבונד, וואס איז געוועבט פון א אומצעליגע הארץ-פעדים וואס פיהלען און זענען טיעף עמפפינדליך אויף אלץ, וואס געשעהט ביי אונז, מיט אונז און ארום אונז.

מיט מעהר מוט, מיט דער הילפ'ס ארבייט פאר אונזערע אומגליקליכע פערצווייפעלטע אידען אויף יענער זייט ים. די הילפ-ס-ארבייט איז ווייט נאך נישט געענדיגט. מיר טארען אויף איין מינוט נישט פערגעסען די עקאנאמישע ליידען פון אונזערע שוועסטער און ברידער. מיר מוזען שטעהן אויף דער וואך און זאמלען געלד אום צוגעבען זיי האפנונג און גלויבען, דאס מיר דא אין אמעריקא, וועלן טוהען אונזער פליכט אלס לאנדסלייט און אלס מענשען און העלפען ווי פיעל מיר וועלען נאר קענען ביז די טרויריגע לאגע וועט געענדערט ווערען צום גוטען.

אלס אן'אנגעשלאסענע קערפערשאפט באגריסען מיר אייך און ווינשען אלע בעאמטע און טוערס פון יונייטעד ראדאמער רעליעף, ווייטערדיגע ערפאלגרייכע ארבייט לטובת אלע ראדאמער אינסטיטוציעס, ווי אויך צו אלע נויטליידענדע יודען.

לאמיר ווייטער אנגעהן מיט די הייליגע ארבייט מיט מעהר מוטה און מיט מעהר ענערגיע.

אברהם וויגאדא פארזיצער

פרעזידיום אין 15-קאמיטעט.

אין היגען 15-ער קאמיטעט, וואס בילדעט מיט זיך אנ'אבטיילונג פון ראדאמער רעליעף-קאמיטעט אין ניו-יארק, איז אויף א זיצונג מיטוואך אווענד, אויסגעוועהלט געווארען א פרעזידיום. דאס פרעזידיום בעשטעהט פון ה"ה מ. רובינשטיין, מ. דען, י. בושאצקי.

פענסיעס זאלען געטיילט ווערען פראפארציאנעל.

הרב טייטעלבוים האט זיך געווענדעט צו דער וואיעוואדסטווא און צום מיניסטעריום מיט אן-אנקלאגע אויף דער גמינע, וואס שייך זיין פענסיע. אין רעזולטאט דערפון האט דער סטאראסטא געמאלדען דער גמינע, אז ער פערלאנגט די גמינע זאל אויפהערען צו צאהלען אלע סובווענציען און איינפירען א סיסטעם אויסצוצאהלען די פענסיעס פראפארציאנעל, ד"ה, אז די פערלצנגענדע און אזוי די לויפענדע פענסיעס כוזען ביי יעדען בעאמטען פון ווערגמינע בעטרעפען דעם זעלבען פראצענט ווי ביי אלע אנדערע.

קויפט זעמעל אויף דער וואג.

די שטאדט-סערוואלטונג האט בעשטעטיגט די פרייז פון הייצען - זעמעל 65 גר. פאר א קילא. א בילקעלע וואס ווערט פערקויפט פאר 5 גר. איז מחויב צו וועגען 77 גראם.

בעת א דורכפיהרען א קאנטראל איז פעסטגעשטעלט געווארען אין פיעל פאלען, אז די וואג פון א זעמעל אנהאלט 50—55 גראם.

דער וואס קויפט אזא זעמעל פאר 5 גר. צאהלט לויט דער פרייז 1 זל. פאר א קילא. די קונים ברויכען אלזא לייגען עכט אויף דער וואג, אדער קויפען אויף דער וואג.

קאמוניקאט

סרייטאג צו-נאכט דעם 31-טען ה. י. 7 אזייגער וועט אויסטרעטען אין בית המדרש הגדול מיט א רעפעראט דער פארשטעהער פון „אגודת ישראל"-צענטראלע אין פוילען ה' יצחק פריילינג א. ד. ט. „די נויטווענדיגקייט פון אחדות ביים היינטיגען מאמענט.

מושי'ק פינקעליך 8 אווענט וועט אין דער שולע פון ה' ישראל בראנעווסקי (רעיא 15) פארקומען די גראנדיעזע פערזאמלונג פון „אחדות ישראל" אין ראדאם. מיט רעפעראטען וועלען אויסטרעטען די ח"ח יצחק פריילינג (ווארשא) הרב ישעי' זלאטניק, ב. זילבערשטרום ראדאם. איינגאנג פריי.

אויסבעסערונגען.

מען מאכט אונז אויפמערקזאם, אז פאדטאלסקי, וועלכען מיר האבען רעקלאמירט אין בעריכט וועגען די פיקעטען, אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג, איז נישט דער זוהן פון ראדיא-איינגענטימער, ה' פאסטאלסקי צו וועמען ס'געהערט דאס ראדיא געשעפט האט נישט קיין זוהן און ממילא האט ער זיך אין די פיקעטען נישט געקענט בעטייליגען. אין אזא פאל בעציהט זיך נישט דער נאמען פאסטאלסקי צו דער דערמאנטע פירמע.

• • •

אין נעקראלאג פון קרן קימת לישראל, איז על פי טעות נעדריקט ישראל, אנשטאט ירחמיאל קירשענבוים, וועמען די קאנדאלענץ איז אויסגעדריקט געווארען.

יזר.

אַלע דאַרפען שטיצען

די ווינטער-אקציע פון בית-יתומים.

די ווינטער-אויסגאבען זענען ביי יעדען מענש גרעסער ווי זומער. דאס זעלבע איז מיט יעדער פילאנטראפישע אינסטיטוציע, וואס פיהרט א סטאבילע נוצליכע טעטיגקייט. ווען מ'ווייסט למשל, אז אין ראדאם איז פערהאן א בית-יתומים, וואס האלט-אויס קריב 90 קינדער, ברויך מען זיך דערמאנען, אז ווינטער-צייט איז א חוב די שטיצע צו פערגרעסערן. בלויז די בעהייצונג'ס-פראגע, איז א גאנצער פראבלעם. ערשט ווינטער-וועש און ווארימע מלבושים וואו איז?

בלויז אויף קוילען אין משך פון דריי און א מאהל מעהר מאנאטען, בעדארף מען צו האבען א גרויסע סומע געלד. אמת, אז דער בית-יתומים האט ערהאלטען פון די ראדאמער בני-עיר גארימבערסקי און גאלדפיין פון טשעלאדוש, א וואגאן קוילען א מתנה. דאס איז אן פאר זיך א שענער טהאט, אבער דאס וועט נאך ווייט נישט קלעקען אויף צו בעהייצען דעם בנין א גאנצען ווינטער. דערצו מוז מען זיך נאך נעמען אנשטרענגען און טאקע דא ברויך די שטאדט גמינע צו הילף קומען.

די גמינע האט ארויסגעגעבען דעם בית יתומים קוויטלעך צו עטאט-צאהלערס, אלס דעקונג פאר דער סובסידיע און ס'איז פשוט א הייליגער חוב פון די עטאט-צאהלערס, זיי זאלען תיכף אויסצאהלען זייער קהלה-שטייער לטובת דער יתומים-אינסטיטוציע, נישט מאכענדיג קיין שום שוועריקייטען.

אלע ברויכען שטיצען די ווינטער-הילף פארן בית-יתומים און מושב-זקנים, וואו עס געפינען זיך קינדער און אלטע לייט, וואס מען מוז דערווארימען, בעקליידען אין די טעג פון קעלט און פרעסט.

סכנה פון א מבול באנקראטן

מצד פיל פראָווינצער פוילישע סוחרים, וועלכע האבען געוואלט מאכען געלד דורך דעם אנטי-יודישען בויקאָט און פיקעטען.

עטליכע צעהנדליג ווארשאווער סוחרים-הורטאָווניקעס האבען די טעג באקומען די ערשטע וועקסעל-פראָטעסטען פון די קריסטליכע „אָחשעם"-סוחרים, וועלכע האבען געקויפט סחורות אויף קרעדיט. די דאָזיגע ניי-געבאקענע פוילישע סוחרים האבען משמעות געהאפט צו מאכען געלט אויפן חשבון פון אנטי-יודישען בויקאָט מיט דער הילף פון דער שטארקער פיקעטען-אקציע, וואס איז געפיהרט געווארען פאר די חנאות. די דאָזיגע האפנונגען האבען, ווייזט אויס, אפגענארט און שוין באלד נאך די חנאות, ווען די וועקסלען פאר די געקויפטע סחורות האבען געדארפט געצאהלט ווערען, האבען דער רוב פון די דאָזיגע פוילישע סוחרים פון דער פראָווינץ זייערע געשעפטען מעהר נישט געעפענט.

פון לאָמזשע איז היינט אנגעקומען קיין ווארשא א מעלדונג, אז 12 גרויסע פוילישע סוחרים פון פויזען, וועלכע האבען אין לאָמזשע געעפענט געשעפטען פון לעדער, מאנופאקטור, גאלאנטעריע, פארצעליי א. אז. וו. און האבען פאר חנא געארבייט מיט פיקעטען, האבען אבגעשטעלט די צאהלונגען. פיל פון די פיקעטניקעס האבען נישט באקומען אויסגעצאהלט זייערע „שכירות" פאר'ן פיקעטירען די יודישע געשעפטען.

די יודישע הורטאָווניקעס, וועלכע האבען די דערמאנטע פוילישע סוחרים געבאָרגט סחורה, האבען דעם ענין איבערגעגעבען דער פראָקוראטור און קודם כל געלייגט אנ'ארעסט אויף די נאך פארהאנענע סחורות.

פיקעטירען און מאכען יודען-העצערישע אויסרופען טאר מען נישט.

די נייע פויליש-ציוניסטישע צייטונג אין ווארשע „נאַשי גלאָס" גיט איבער אין לעצטען נומער, אז אויף אן אנפראגע אין ווארשאווער רעגירונגס-קאמיסאריאט, צי איז די פיקעטען-אקציע, ד"ה דאס בעוואכען יודישע געשעפטען און נישט צולאזען קיין קונים, לעגאל און דערלויבט — איז געקומען אזא ענטפער:

די פיקעטיר-אקציע איז אומבעדינגט פערבאטען און אומדערלאזלעך.

— וואס דארף טאן דער קרעמער ווען די פיקעטניקעס שטעלען זיך פאר'ן געשעפט?

— מען דארף, איז געקומען די מאסגעביגע תשובה, תיכף מודיע זיין דעם נאהענטסטען וואך-פאליציאנט און דער וועט שוין אומבעדינגט בעזייטיגען די פיקעטניקעס.

אויב עס זאל טרעפען — וואס עס איז פראָסט אומגלייבלעך — אז א געוויסער פאליציאנט זאל נישט רעאגירען — דאן דארף מען פערשרייבען זיין נומער, איבערגעבען איהם אין רעגירונג'ס-קאמיסאריאם, וואס וועט איהם צוציהען צו פעראנטווארטליכקייט.

— צי איז דערלויבט דער קאלפארטאזש פון „פאלאנגא" וואס איהרע מערשפרייטער בענוצען זיך מיט אויסרופען גראמען און לידער פון אנטי-יודישען כאראקטער?

— קיין שום העצערישער אויסרופען טארען נישט געמאכט ווערען — איז געקומען אן ענטפער. מען טאר אויך נישט פערשפרייטען אין די גאסען אומלעגאלע ד"ה נישט צענזורירטע אויפרופען. קעגען אלע אזעלכע זאכען — פיקעטען, אויסרופען, אויפרופען — דארף מען שטענדיג מודיע זיין די פאליציי-פאסטען, וואס וועלען אינטערווענירען אין יעטוועדער פאל.

מען קריעגט זיך נעבעך איז דער אייגענער משפחה.

ביים היגען נאראדאווען לאגער, איז געווען די צווייטע האנט (נאך סאלטיק'ען) א געוויסער ראמאן ריטעל. אהן איהם האט זיך גארנישט אנגעהויבען. נישט געווען קיין פערזאמלונג, קיין מיטינג א „זיאזד", א דעמאנסטראציע אהן ריטעל. גאנצע טעג האט ער „אמטירט" אין לאקאל אויף זשעראמסקי 46. כמעט דארט געשלאפען. מיט איינמאהל האט זיך פון איהם אבגעטוהען די גאנצע גדולה און ער איז פלוצלינג געווארען אויס „פיהרער". דאס איז געשעהן, ווען אין דער פארטיי האט זיך בעוויזען א נייער „שטערען" — וויטאלד באראווסקי. ס'איז דאן צווישען ריטעל מיט באראווסקין אויסגעבראכען א קאמף וועגען דער „בכורה" אין דער פארטיי פיהרונג און געוויגען האט דער ספריטנער באראווסקי, וועלכער האט מעהר נושא חן געווען ביי סאלטיקן אין גאיעווישעו.

אנ'אויסגעשלאסענער פון דער פארטיי, האט ריטעל בעשלאסען צו פערלייגען זיך אנ'אייגענעם קרעמעל. ער האט געהאט אויסצוהאלען דעם א. נ. ר. אדער די „פאלאנגא". דער אויסהאהל איז געפאלען אויף דער „פאלאנגא", וואס האט טאקע צוגעקריגען א פיליע אין ראדאם.

אין ארגאן פון דער ראדאמער ענדעציע געפינט זיך אין לעצטען נומער א נאטיץ א. נ. „דער פרעהליכער ראמקא א קצראווניק אין ראדאם", וואו עס שטעהט געשריבען אזוי:

„אין זייער שפיץ (פון די ראדאמער פאלאנגיסטען) שטעהט דער גוט-באקאנטער ראמקא ריטעל (זשעראמסקי 69) וועלכע איז געווארען בעזייטיגט פון דער סטראניסטווא נאראדאווע פאר דעסטרוקטיווע ארבייט. ראמקא האט אוואנסירט אויף א קרייז-פיהרער — און מושטרירט אין זיין גאראזש 15 ראדאמער „פאלאנגיסטען". די נחארדיע בעשטעהט פון עטליכע ארויסגעווארפענע פון דער סטר. נאראד. מינדערידער און עטליכע מינדעריעהריגע.

ס'איז ווערט צו בעצייכענען, אז דער גארטען אין הויז פון ה' ריטעל האט דאס פאריגע יאהר ארענדירט א יוד. דאס אלץ כאראקטעריזירט דאס מאראלישע פרצוף-פנים פון די ת"ה „פאלאנגיסטען" און זייערע טועדס". ד.

אויסקויפען פאטענטע.

עס זענען שוין די לעצטע טעג און פון 3 ק. ח. הויבט זיך אן די קאנטראָלע.

(א) די פינאנץ-מאכט ווענדעט די אויפמערקזאמקייט, אז איצט פליסט אפ דער טערמין פון אויסקויפען פאטענטען אויפ'ן יאהר 1938. און אז דער לעצטער טאג זיי אויסצוקויפען איז דער 31-טער ד. ח.

מיט'ן 3 יאנואר 1938 וועלען פינאנץ-קאנטראָלערען צוטרעטען צו דער לוסטראציע פון אונטערנעהמונגען.

אין שייכות מיט דער פארשטארקטער בעוועגונג ביים אויסקויפען פאטענטען, זענען אין די בעזונדערע פינאנץ-קאסעס ארויסגעגעבען געווארען ספעציעלע פארארדנונגען. און עס איז פארגרעסערט געווארן די צאהל באאמטע ביים ארויסגעבען פאטענטען, אזוי אז אלע וועלען זיי קענען צו דער צייט אויסקויפען!

דורך אנ'אנטשפרעכענדער פארארדנונג איז רעגולירט געווארען דער ענין פון פארקויפען פאטענטען, ווי אויך די פראגע פון הנחות, דורכ'ן אויסקויפען האלב-יאהר-שיינען.

די, וואס באמיהען זיך וועגען אזעלכע האלב-יאהר-שיינען, דארפען ביז'ן 31 ד. ח באלייגען ביי דער ענטשפרעכענדער פינאנץ-מאכט ספעציעלע ביטעס.

אין הסכם מיט דער פארארדנונג פונ'ם פינאנץ-מיניסטעריום דארפען פינאנץ-אמטען באטראכטען אזעלכע ביטעס שפעטסטענס ביז'ן 1-טען אפריל 1938. און אין די פינאנץ-קאמערן — שפעטסטענס ביז'ן 1 מאי 1938.

פון באזונדערע הנחות, ביים ארויסבאקומען פאטענטען, וועלען גניסען האנדווערקער, האנד-ארבייטער, דראשקעס און פוהרמאנעס. וועלכע געניסען — ווען זיי פיהרען אליין א'אונטערנעהמונג — פון דער פולשטענדיגער באפרייאונג — פון דער פאטענטען-פליכט, אבער דאס מוזען זיי בעקומען אויפ'ן וועג פון באלייגען א ביטע און א באשטעטיגונג, אז זיי בעשעפטיגען נישט קיין געדונגענע ארבייטער.

איינע פון די פרינציפיעלע אינוואציעס איז — דאס איינפיהרען הנחות פאר-ניי געעפענטע אונטערנעהמונגען, וועלכע קאנען געניסען פון זעלבע הנחות וואס די שוין עקזיסטירענדע, אויב אין משך פון 14 טעג זינט די אונטערנעהמונגען ווערען געעפענט, טראגען זיי אריין א ביטע וועגען אנערקענען די הנחות. לעת עתה האבען אונטערנעהמונגען פון דער דאזיגער קאטעגאריע נישט גענאסען פון הנחות.

גרויער נעפל אויף דער ערד.

י. ב. שטריימאן

א גרויער נעפל אויף דער ערד
איז אראפגעפאלען,
שטופענווייז עס ווערט פארצערט
דאס וואס וואקסט און האט א ווערט
אונטער קאלטע שטראלען.

די קו, זי עסט זיך איין אין גראז
און רייסט דערפון אפ שטיקער
ציטערט שנעס — ווי א מימאז.
פון דעם קאלטען צפון-בלאז
ווערט דאס פערד אויך שיכור.

איינגעשלאפען זענען שוין
די בייזע שלעכטע פליגען
איצטער קען ער רואיק שטיין
אי אין שטאל אי אויף פליין
און חירושעט מיט א ניגון:

איך האב ליעב די קילע טעג
כ'האב אויך ליעב דאס וועטער
שיס פון סאד זיך א פארמען
ווען ס'שניידט דער הערבסט מיט בלויע זעג
און בעט די ערד מיט בלעטער

און אז עס פליט אוועק די שוואלב
הויבט אומעטיק אן ווערען
טרויעריג ברומט אין שטאל דאס קאלב
די נאכט איז לאנג, דער טאג ווערט האלב
פון דעכער גיסען טרערען.

אויסגעהויבען האבען קעפ
די לעצטע געארגינען
און גייען ווי אויף חינדער-ברעפ
און דער ווינט צוואנט זיי די צעפ
די לעצטע פון דעם בנין.

וואס דער זומער האט אויפגעשטעלט
מיט זיין מי און מאטער.
הערט זיך נאך א פויגל טרעלט
שטיל ווי ער וואלט זיך געקוועלט
און פליט אוועק א וואטער.

ראדאם.

סענסאציאנעלער פראצעס פון א קאמארניק=סעקרעטאר

די יודישע גמינע האט געצאהלט פיעל מאהל מעהר עגזעקוציע=קאסטען ווי עס איז געקומען, זאגט דער בעשולדיגטער.

דער סעקרעטאר פון קאמארניק שימאנסקי, טשעסלאוו פאדגורסקי האט זיך בעקענט מיט דעם איצטיגען קאמארניק פון 3-טען רעוויר אין ראדאם ה' קוביצקי, וועלכער האט זיין נייעם פריינד אנגאזשירט אלס סעקרעטאר. נאך עטליכע יאר ארבייט איז פאדגורסקי אפגעזאגט געווארען פון זיין פאסטען. דאס איז געווען דאן ווען דער קאמארניק האט בעמערקט א רייהע מיסברויכען אויף א סומע פון 13 טויזענד גילדען.

קאמארניק קוביצקי האט דעם ענין איבערגעגעבען דעם פראקוראר, וועלכער האט נאך א לענגערע אויספארשונג בעהייסען דעם סעקרעטאר פאדגורסקי איינזעצען אין תפיסה אריין.

נאך אנ'עקספערטיזע פון ה"ה ריכטער, בוכהאלטער פון געריכט אין ראדאם און קאמארניק סקולסקי אויך פון ראדאם, האט זיך ארויסגעוויזען, אז פאדגורסקי האט דעפראודירט 7714 מיט 62 גראשען. די דעפראודאציעס האט ער אויסגעפירט אויף דעם אופן, אז ער האט בעקומען פון מענשען פערשידענע סומעס פאר איינגעצאלטע פאר דעם געריכט גזשיוונעס און דאס צונענומען, גענומען געלד אויף געריכטס-אבצאהלונגען און נישט געקויפט קיין מארקעס, בעקומען געלד אויף עגזעקוציע-קאסטען און נישט געגעבען קיין קוויטירונגען, ווי אויך גענומען געלד פאר מענשען און דאס געלד אראפגערוקט אין דער אייגענער קעשענע.

טשעסלאוו פאדגורסקי איז געשטעלט געווארען פאר דעם ראדאמער קרייז-געריכט.

צום פראצעס איז ער געבראנגט געווארען אונטער דער וואך פון פאליציי אין געריכט'ס-זאהל.

פאדגורסקי פערטיידיגט זיך דערמיט, וואס ער שיט אויף זיין געוו. שעף קוביצקי, אז אין זיין קאנצעלאריע האט געהערשט א גרויסע אונארדנונג; אז פון די אקטען זענען ארויסגעפאלען קוויטירונגען אויף גרויסע סומעס און ער זעלבסט האט מיט איינמאהל דערלאנגט קוביצקען עטליכע צעהנדליגע קוויטירונגען, וועלכע זענען ארויסגעפאלען פון די אקטען; אז די אקטען האבען זיך געפונען אין קאסטענס אויפ'ן קארידאר און עס האט זיך געטראפען, אז די דיענסט האט געוואלט לייגען אין אויוען אריין אלס ברען-פאפיר נאר טייערע אקטען.

ער ערקלערט, אז קוביצקי איז גאר נישט קיין זעהר עהרליכער מאן, ווי מען מיינט. אזוי ערצעהלט דער בעשולדיקטער, האט קוביצקי גענומען פון דער ראדאמער אידישער גמינע עגזעקוציע-קאסטען פיעל מאהל מעהר ווי מען האט געדארפט בעצאהלען. געוועזען א פאל ווען מען האט בעדארפען פאר עגזעקוציע-קאסטען אבצאהלען 50 גילדן, האט מען בעצאהלט... 1000 גילדען. קוביצקי האט אויך לאנגע צייטען געהאלטען געלדער, זאגט פאדגורסקי, וועלכע האבען בעדארפען אויס געצאהלט ווערען. אין איין פאל האט ער געהאלטען פרעמד געלד ביז 10 חדשים.

אז ער איז נישט שולדיק, קען דיענען דער פאקט, אז פריהער האט איהם קוביצקי בעשולדיקט אין דעפראודירען 13 טויזענד גילדען און איצט ווייזט שוין ארויס די עקספערטיזע בלויז 7700 גילדען. פיעל קוויטירונגען זענען פערלוירען געגאנגען און ווען מען זאל אויסהערען אלע צאהלער, וואלט מען געקענט זעהען זיין אומשולד.

צום פראצעס זענען ארויסגערופען געווארען 9 עדות, צווישען זיי ריכטער שלעשינסקי.

דעם בעשולדיקטען פערטיידיגט אדוו. דזשיטאוויעצקי.

אלס עקספערטען זענען ארויסגערופען געווארען די ה"ה ריכטער און סקולסקי.

אר.

ראדאמער רעליף=קאמיטעט און באלטימארע בעהט אנ'אויפקלערונג און בעשטעטיגונג אויף די ארויסגעשיקטע 106^{50} דאלאר.

היינטיגע וואך איז אין אונזער רעדאקציע אנגעקומען א בריף פון ראדאמער לאנדסמאן מאריס גאלדבערג אין באלטימארע, וועלכער בעט מיר זאלען איהם ערטיילען אינפארמאציעס בנוגע 106^{50} דאלאר, וועלכע זענען ארויסגעשיקט געווארען אין מאנאט אויגוסט ה. י. פון ראדאמער רעליף קאמיטעט אין באלטימארע לטובת דעם יודישען שפיטאל אין ראדאם.

מחמת דעם וואס מיר האבען ביז'ן היינטיגען טאג נישט בעקומען קיינע שום בעריכטען פון די אנגעוויזענע אין בריף פערזאנען און אינסטיטוציעס אויף וועמענס נאמען די דערמאנטע דאלארען זענען ארויסגעשיקט געווארען, קענען מיר ליידער ביים איצטיגען מאמענט נישט דיענען דירעקט מיט די געוואונשטע אינפארמאציעס דעם ה' גאלדבערג. דאגעגען ברענגען מיר דעם ווארט • לויט פון ה' מ. גאלדבערג'ס בריף, האלטענדיג, אז די פראינטערעסירטע פערזאנען און אינסטיטוציעס וועלען זיך אויף דער ווענדונג אפרופען און אויפקלערען דעם דאזיגען ענין.

מיר מיינען, אז דער רעליף-קאמיטעט אין באלטימארע אין וועמענס נאמען עס שרייבט דער ה' מאריס גאלדבערג, האט דאס רעכט צו וויסען וועגען נורל פון די צוגעשיקטע דאלארען און איז אויך מאראליש בערעכטיגט, אז די גאנצע היגע יודישע געזעלשאפטליכקייט זאל וויסען פון זייער נאבעלער געלד-זאמלונג לטובת זייערע ברידער אין דער אלטער היים.

נאך א זייער פריינדליכער הקדמה צו אונזער רעדאקטאר, שרייבט ה' מאריס גאלדבערג כהאי לישנא:

„ווערטהער ה' רעדאקטאר פון „ראדאמער קעלצער-לעבען". מ. הערץ.

איך וויל יעצט קומען צום תארס דאס דער צוועק פון מיין יעצטיגען שרייבען איז דאס: לעצטען אויגוסט האב איך אין נאמען פון ראדאמער רעליעף-קאמיטעט פון אונזער שטאדט ארויסגעשיקט צו ד"ר ו. קליינבערגער Dr. J Kleinberger. Tymczasowy Zarząd Gminy Zeromskiego 9) 106 50 דאלאר. (הונדערט מיט זעקס א האלב דאלארען) פאר דעם יודישען שפיטאל. געוועהנליך האב איך געבעטען גלייך צו שרייבען אנטווארט, צי דאס געלד איז דערהאלטען געווארען. איך צווייפעל נישט, אז דאס געלד איז ערהאלטען געווארען. אין דער צייט, ווען איך האב בעקומען א ידיעה פון די „אמעריקאן עקספרעס קאמפאניע". אז דאס געלד איז איבערגעגעבען געווארען. אבער ד"ר קליינבערגער, אדער די פערוואלטונג האט מיר קיין אנטווארט נאך נישט געשיקט. אזוי ווי דאס איז א קהל'ישע זאך, ווייל איך אייך בעטען ה' הערץ מיר צוקומען צו הילף און די זאך צו ערלעדיגען".

צום סוף שרייבט ה' גאלדבערג נאך וועגען אנדערע געזעלשאפטליכע ענינים פון אונזער שטאדט, דהיינו:

„דער ה' ווינהעל גראספעלד, וועלכער האט לעצטען זומער פערבראכט אין ראדאם האט מיר היינט איבערגעגעבען דאס „ראדאמער-קעלצער-לעבען", אין וועלכען עס שרייבט זיך וועגען דעם יעהרליכען מיטינג פון קימפעטארען-פעראיין, אז ווי, די פרויען, ווייסען נאך פילייכט בעסער ווי די מענער צו פיהרען געזעלשאפטליכע אקציעס. אזוי ווי ה' גראספעלד האט שוין געהאט פראינטערעסירט דעם היגען פעראיין (ראדאמער פוילישער פעראיין) וועל איך פראינטערעסירען אונזערע ליידיס פון פעראיין צוהעלפען מיט א יעהרליכע שטיצע פאר יענער ווערטהער סאסייעט, (פארן קימפעטארען פעראיין אין ראדאם).

ווערטהער ה' הערץ!

ביטע, שרייבט מיר, ווען איז די יאהר • צייט פון אינזער רבי'ן ר' ישראל פרענקעל. די לאנדסלייט ווילען אויסנוצען די יאהר-צייט פאר צדקה • צוועקען. האט נישט פעראיבעל פאר מיין בעלעסטיקען אייך, ווייל איך האב עס געפונען פאר נויטהענדיג צו שרייבען.

מיט מיין הערצליכסטען גרוס צו אייך און צו אלע לאנדסלייט, פערבלייב איך אייער פריינד.

מאריס גאלדבערג.

באלטימארע ח. טבת תרצ"ח.

12 דעצעמבער 1937 י.

א „שעהו" מול האט היינט יודיש טעאטער אין ראדאם.

ראדאם איז געווען אריינגעריבענס צווישען די שטעדט, וואס האבען פערשטענדניש פאר יודישע טעאטער. געווען מענשען, געשוואוירענע געהערס אויף יעדער יודישע טעאטער-אימפרעזע. אפילו א שוואכע טרופע האט אויך געהאט איהר עולם. מ'האט זיך געפיהלט היימיש. די ארטיסטען רעדען יודיש, די סביבה איז יודיש און אייך די בילדער וואס ווערען נעוויזען אויף דער ביהנע זענען פון יודישען לעבען. די זאגענאנטע יודישע אינטעליגענץ האט סיי ווי געצייכט דאס יודישע טעאטער. לעצטענס איז יא געווארען א מאדע ביי דער „שמיעטאנע" א מאל א שמעק ארייינצוגעבען אין יודישען טעאטער. אבער נאר דאן, ווען ס'זענען געקומען ארטיסטען מיט אנ'אויסגערופענע מארקע און מיט א שלאגער-פיעסע. די לעצטע צייט איז דאס אויך בטול געווארען. די „בעסערע לייטע" האבען זיך ווידער בעהאלטען און פערשווינדען געווארען. ס'העלפט שוין נישט קיין קמיע, קיין מארקע, קיין פירמע. דאס יודישע טעאטער ציהט זיי נישט. ס'קען זיי נישט פאנגען.

אט האבען מיר דא געהאט יוסף קאמען אויף א רעציטאציע • אוונד. א גוטער אקטיאר, אנ'אינטעליגענטער אקטיאר, אנ'אקטיאר מיט א נאמען, מיט א רוהם, מיט א סטאוש, נו. ווער איז געקומען ס'איז געווען א חרפה צו זעהן, ווי דאס ס אטער האט געפוסטעוועט. געקומען געצעהלטע מענשען און איינער האט אנגעקוקט דעם צווייטען: נו, וואו זענען זיי די פיינשמעקער, די אינטעליגענטע נאז-קרימער, וואס ביטען זיך אויס דאס טעלערל פון הימעל?

שפעטער איז געקומען א צווייטע יודישע טרופע מיט פראניע וויינטער, דניאל שאפירא און ש. נאטאן. די טרופע האט געשפילט א לייכטען רעפערטואר, אבער סאליד און זויבער. וואו איז דאן דער עולם געווען? עטליכע פארשטעלונגען האט די טרופע געמוזט אבגעסען און עגדליך זיך ארויסגעשארט פון ראדאם, ווי זי וואלט אנטלאפען.

דעם לעצטען שבת-צו-נאכט און זונטאג זענען געווען אפישירט די אמעריקאנער געסט שיינגאלד און פרענצעס אדלער. אבער געשפילט האט מען נישט מעהר ווי שבת צו-נאכטס. זונטאג איז אין טעאטער אבער שוין געווען פינסטער. געקומען א קליינע צאהל מענשען, וואס פאר זייער געלד וואלט אפשר געווען צו בעצאהלען בלויז פאר'ן טעאטער. די אמעריקאנער האבען נישט געוואלט מחתר זיין אויף ביזנעס. זיי האבען נישט געהאט קיין „רחמנות" אויף ראדאם און נישט געוואלט שענקען זייער גאסטראל סתם אזוי בחנם. און טאקע כ'לעבען, זיי האבען געהאט רעכט. זענען זיי דען געקויפט קיין ראדאם אלס קונסט-פילאנטראפען!

דאס איז שוין באמת א נייעס. אין ראדאם נישט צוקומען אפילו אויף קיין פרעמיערע. (זונטאג האט געזאלט געשפילט ווערען א נייע פיעסע: „די צווייטע יונגער") וואס איז געווען די כבה! אויף „דער רעדעלע דרייט זיך" א נאכט פריהער, האט מען געזעהען א שענעם שפיעל. דער אינהאלט פון דער זאך גאנץ אינטערעסאנט. יאזעף שיינגאלד אלס אלטער סאטער איז געווען אויסגעצייכנט. פרענצעס אדלער האט זיך הערליך פראזענטירט אויף דער ביהנע מיט איהר שענער שלאנקער פיגור, פרעכטיגער אויסשפראך און גאלאנטע האלטונג. (זי האט דערמאנט איהר גרויסען פאטער, דעם בערוהמטען אמעריקאנער שוישפילער אדלער) ארום און ארום איז נישט געווען קיין גרונד צו זיין ענטזיישט און דאך... דאך זענען די ראדאמער בעלי-בתים זיצען אין דער היים, נישט זייענדיג טשעקאווע צו זעהען וואס דאס איז אזוינס „די צווייטע יונגער".

ראדאם האט שוין היינט גענוג איינמאל אין וואך יודיש טעאטער. מיט יאהרען צוריק, איז יעדער טאג, אפילו א פראסטער מיטוואך, אויך גוט געוועזען. שפעטער אין טעאטער-שפיל רעדוצירט געווארען אויף צוויי טעג אין דער וואך: שבת און זונטאג. היינט האלט מען שוין ביי איין טאג. וואס וועט אפשר מיט דער צייט אויך זיין צו-פיעל. און דא ווילט זיך פרעגען: וואו איז „עמך"? וואו איז דער פשוט'ער יודישער מענש, דער וואס איז אלעמאל געווען דער זייל, דער אישפאר פון יודישען טעאטער? מילא די „גרויסע לייט" אונזערע די אינטעליגענץ און שמענדריק-אינטעליגענץ — זיי שמעקט נישט אונזער שפראך זיי קענען אייך סובל זיין אלע לשונות. פרובט און ברענגט אראב א כינעזישע טרופע, קענען זיי לויפען און לעקען די פינגער. יודיש איז ביי זיי נמאס. זיי האבען מורא ס'זאל זיי נישט פערשאדטען צום יחוס. ס'קען אפשר נאך קומען א צייט, קען זיי קענען זיך איבערבעטען און בעטיליגען „אראבצוניזדערען" צו אונז. עס בלייבט נאר זיך צו ווונדערען אויף אונזערע געטעהנליכע יודישע מענשען, וואס רעדען נאך יודיש און לעבען זיך אויס אין יודיש — וואו זענען זיי אהינגעקומען, צי זענען זיי געווארען ראפטום אסקעטען, וואס זיצען אין תעניתים און ס'יודישע טעאטער איז געווארען ביי זיי טריף?

מיט וואס ערקלערט זיך פארט דאס „וואושנע" מזל פון יודיש טעאטער אין ראדאם?

דאס לעבען אין קעלץ.

פערשפּילט אין קארטען א לאטעריע-צעטל וועלכער האט צומארגענס געווינען 10,000 זל.

אין בזואר-נעגענט קאכט זיך איצט מיט א גוהר סענסאציאנעלער געשיכטע.

אין יענער געגענד וואהנט די ערשט נישט לאנג געהייראטע פאמיליע פ. צום ה' פ. קומען אפט אין אוונט-צייט ארויף זיינע פריינד און בעקאנטע, וואס בעשטעהען פון פיער, פינף פערזאן און מ'שפּילט אין קארטען.

די ערשטע ציימען איז דאס קארטען שפיל ביי די אויבענדערמאנטע געזעלשאפט געווען נאר א פערוויילונג, וואו חברים פערברענגען געמיטליך. לעצטענס אבער האט דאס קארטען - שפיל שוין אנגענומען ביי די אויבענדערמאנטע א אנדערען כאראקטער און זיי האבען אנגעהויבען צו „בראקען" אויף „ליגקע" און „רעכטס" ביז ס'האט שוין געצאלט. אז איינער האט געקענט פערשפּילן א נאכט ביז 80 — 100 זל.

אמהאסאלסטען האט שוין געשפּילט ה' ז. פון בירזעקטשינא-גאס, וועלכער איז פון דעם „בראקען" געפאלען א קרבן. אין משך פון איין וואך צייט מיט איבער זעקס הונדערט זלאטעס. דער לעצטער (אגב א רייכער זוהן) איז ארומגעגאנגען א צעדרעהטער און דיקא נעוואלט צו-ריק „אפארבייטען" זיינע פערשפּילטע הונדערטער זלאטעס. אזוי ווי ס'איז נאר געהארען נאכט האט ה' ז. שוין ארומ-געזוכט די חברה, אויפגעשלעפט צום ה' פ. (באזאר-פלאץ) און ווייטער „געארבייט".

אבער חיוט אויס, אז ה' ז. האט מזל צו עפּעס אנדערש און נישט צו קיין קארטען. ער איז ווייטער געגאנגען „פער-לוירען". אין א געוויסען מאמענט בע-קומט ה' ז. פיער אונטער'ס און הויבט אן צו „שיסען" מיט צעהנער זל. ווי-לענדיג ביי דעם מאהל זיך צוריק א ביסעל ארויפכאפען. זיין פארטנער פ. פערענטפערט איהם און צום סוף פער-בעסערט ער נאך מיט 20 זל. דעם ה' ז. האט שוין אבער אויסגעפעהלט געלד און זייענדיג ביי זיך זיכער, אז פיער „אונ-טערס" מוזען געווינען האט ער פאר די 20 זל. איינגעשטעלט א צעטעל פון דער דריטער קלאס. אבער דאס האט אויך נישט געפּועלט, חייל ה' פ. האט צוגע-צויגען א פיערטען „מלך".

חי זאגט מען: „אז ס'גייט דארף מען נישט צו „שמירען". צומארגענס האט זיך פונקט אנגעהויבען די ציהונג פון דער מלוכה-לאטעריע און גאט העלפט אז אויף דעם נומער פאלט א געווינס פון 10 טויזענד זל.

ווי נאר ה' ז. האט זיך דערחיסט זוכען געהיגג איז ער באלד געלאפען אויסלייזען דאס צעטעל פאר 20 זל. אבער ה' פ. אויך נישט קיין פרייער און וויל נישט אנדערש נאר פון דעם גע-ווינס זאל חערען געמאכט פיפטי - פיפטי מהיוס זיך צווישען די צוויי חברה-לייט חושך. די בעמיהונגען פון חברים זיי אדורכצוגלייכען האבען נישט גע-בראכט קיין רעזולטאטען, האבען זיי בעשלאסען צו פאהרען (נישט צוגעה) צו א דין-תורה, (אויך נישט צום היגען רב, חייל די זעלבע זענען בעקאנטע קעלצער יונגעלייט, וועלכע שעהמען זיך צו דער-צעהלען חענען קארטען-פאל) קיין רא. דאס צו הרב קעסטענבערג, וועלכער זאל ארויסטראגען דעם פסק חער ס'זאל נע-מען ס'געווינס פון דער לאטעריע.

אלע טרעפען זיך אין קינא „קאסינא",

וואו ס'ווערט געוויזען דער שפאנענדער פילם

Gdy Kwitną BZY

אנשטאט בלומען — 5 זל. פאר'ן קעלצער בית-יתומים.

א זעהר שעהנעם ביישפיל האט גע-געבען פר"ל סאלא יאסנע. אנשטאט בלומען צו דער תנאים פון איהר קא-לעגינקע פר"ל ל. ראדאל האט זי גע-געבען 5 זל. פאר'ן בית-יתומים. עס וואלט באמת געווען חינשענסווערט, אז דער בלומען-מנהג זאל אויפהערען און דאס געלד טאקע זאל ווערען געגעבען אויף א געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע.

פער'משפט 4 שוחטים אויף 3 חדשים תפיסה

ווי ס'איז שוין געווען געמאלדען אין אונזער צייטונג, איז נאך א רעוויזיע אין יענדזשעיוווער שעכט-הויז ענטדעקט גע-ווארען א שמוגעל-שחיטה און ס'זענען ארעסטירט געווארען 2 יודישע קצבים.

2 קריסטען, וועלכע זענען נאך אבזיצען 2 וואכען אין קעלצער תפיסה זענען בעפרייט געווארען און די 4 יענדזשעיוווער שוחטים זענען אבגעשטעלט געווארען אין זייער אמט.

די לעצטע וואך האט די קהלה דערהאל-טען א מעלדונג פון יענדזשעיוווער סטא-ראסטא, אז די 4 שוחטים ווערען בע-שטראפט צו דריי חדשים אונבעדינגטען ארעסט, ווי אויך יעדער איינער צו בע-צאהלען צו 500 זל. פאר שעכטען בהמות חוץ דעם כשר-קאנטינגענט.

אויך איז שוין די שוחטים נישט ערלויבט ווייטער צו שעכטען נאר די קהלה מוז צו נעמען פרישע שוחטים.

די פיער בעשטראפטע שוחטים האבען אריינגעטראגען אנ'אפעלאציע.

Lola Rodal — Kielce

Czesław Sercarz — Kielce

ZARĘCZENI

w GRUDNIU · 1937 r.

osobnych zawiadomień nie wysłano.

א הערצליכען מזל-טוב אונזערע ג' מחותנים ר א ד א ל צוליב דער תנאים פון זייער ל. טאכטער

לאלא מיט ה' **צ. סערצארוש**

ווינשט סענדער קאנער, פרוי און פאמיליע.

Dnia 3 stycznia o godz. 8 w.

w sali P. W i W. F.

wystąpi tylko jeden raz

Franciszek BRODNIEWICZ

w 3-aktowej komedji

„KCHANEK — TO JA"

יודישע הויזווירטען-פעראיין אין קעלץ

פיעראצקיעגא (דרושא) 4

בעקאנטמאכונג

די פערוואלטונג פון יודישען הויזווירטען-פעראיין אין קעלץ מאכט בע-קאנט, אז ביים פעראיין איז נעגרינדעט געווארען א יורידישע סעקציע וועלכע ערלעדיגט אלערליי פראגען פאר די שטייער צאהלער, ווי אויך פאר די, וואס געהערען צו אלגעמיינער אדמיניסטראציע.

יעדער איינער קאן זיך ווענדען שריפטליך נאך יורידישע עצות ביילי-געגדיג א פאסט-מארקע אויף תשובה.

די יורידישע סעקציע ביים פעראיין איז טעטיג יערען טאג פון 10 ביז 7 אווענד, חוץ שבת און יום-טוב.

צוגע'גנב'עט ביים שניידער

די היגע איינוואוינערין פאלא זילבער-שטיין (שענקעוויטשא 27) האט געמאלדען אין דער פאליציי, אז פערגאנגענעם מא-נאט האט זי אוועקגעגעבען צו איבעראר-בייטען איהר פוטער צום היגען שניידער קאטשאלע און ווען זי איז געקומען צוריק אבנעמען האט דער שניידער איהר געזאגט, אז אנ'אומבעקאנטער גנב האט ביי איהם דאס פוטער צוגע'גנב'עט.

פאליציי פיהרט א אויספארשונג.

א אינטערסאנטער און שפאנענדער פוילישער קלאנג - פילם ווערט געוויזען אין קינא „קאסינא"

א. נ.

KRÓLOWA Przedmieścia

יודישע שמחות און... בלומען

(א זעהר וויכטיגע בעמערקונג)

אז יודען האבען ליב נאכצומאכען און נאכצומאכען דאס אלץ, וואס איז נישט יודיש, איז שוין אנ'אלטער כלל. דאס איז שוין א פסיכישער קראנקהייט פון יודישען פאלק, וואס איז שווער אויסצווארצלען. נאר, אז יודען וועלען נאך אין דער היינטיגער שווערע צייט נאכמאלפעזען אנדערע און איינבירגערען ביי זיך נאך א מנהג, וואס איז דעם יוד געווען פרעמד און ברענגט נאך אפילו זיך שאדען. דאס זעהט איהר איז שוין נישט פערשטענדליך און אויף דעם איז חערט זיך אבצושטעלען מיט א אויסנעשריי בעמערקונג!

ג ע נ ו ג!

עס איז כמעט שוין ווי א מנהג ביי דער קעלצער יודישער בעפעלקערונג, (כ[illegible]) אז אין אנדערע שטעדט איז אויך דאס זעלבע). אז אזוי ווי קיין יו-דישע שמחה קען נישט זיין אהן לעקעך מיט בראנפען, אזוי קען אויך די שמחה נישט זיין אהן... בלומען. נישט בלויז דער בעל-השמחה בעזארגט זיך מיט דעם, נאר שוועסטער און ברודער, פעטער'ס, מיהמעס, קוזינען, קרובים, פריינד, בעקאנטע און חער ס'האט נאר א שטי-קעל בעקאנטען און מאכט א שמחה, דאן ווערט זיין שטוב בעלייגט מיט בלומען, וואס קאסט אב הונדערטער זלאטעס און ס'האט נישט קיין שום אינהאלט. די בלומען-שיקער'ס זענען נישט קיין אנ-דערע, ווי נור דער יוד פון א גאנץ יאהר, דער פשוט'ער יודישער ארבייטער, וועלכע א-בייט שווער אויף זיין זלאטע און ווען ער וויל נאר ארויסדריקען צו דער שמחה פון זיין קרוב זיין, גוט-פריינדשאפט, צופרידענקייט און איבער-בערגעגעבענהייט, דענקט ער שוין נישט אנדערש ווי נאר ער מוז נאכמאנ-צען אנדערע און שיקען בלומען, אין דער צייט ווען די עטליכע פאר זלאטעס האבען פאר זיך אנ'אנדער ארט, פון וואס זיין פריינד, אדער קרוב וואלט נעצען מעהר צופרידען ווי פון דער בלומען.

עס איז באמת זעהר כאראקטעריסטיש. די לעצטע וואך איז פארגעקומען א שמחה ביי א יודישע פאמיליע אין קעלץ, איז געשיקט געווארען נישט מעהר און נישט ווינציגער בלומען ווי פאר איבער דריי הונדערט (בוכשטעבליך) זלאטעס.

פרעגט זיך: אויף וועלכען צוועק זענען אין דער היינטיגער צייט אריינגעפלאסען אין איין מאל דריי הונדערט יודישע זלאטעס? צי וואלט נישט היינטיגעהנרטס געווען צו שפענדען די 300 זל. פאר די היגע פילאנטראפישע און געזעלשאפ-טליכע אינסטיטוציעס, חעלכע ראנגלען זיך ממש אין עגזיסטענץ-מעגליכקייטען! צי חאלט נישט גלייכער געווען, אז אנ-שטאט די בלומען, חאס חערען צומאר-גענס ארויסגעווארפען אויפן מיסטקאסטען זאל חערען געשפענדעט געוויסע סומעס פאר'ן „מושב זקנים", „בית-יתומים" „לינת הצדק", „תומכי-עניים", וואו די אלטע לייט וואלטען געהאט פון וואס זיך צו דערנעהרען, אדער דער ארימער יוד וואלט געהאט צושטייער 2 זלאטעס צו א מעסער קוילען, אדער א 2 זלא-טעס פאר א מעדיצין, חאס ער בעדארפט!

יא! ריכטיג, אמת! וועט יעדער אין זיך טראכטען בעת'ן לייענען די דאזיגע שורות, אבער צי חעט יעדער איינער ביי זיך פועלען בעת ער וועט דארפען שיקען די בלומען, בייצושטעהן דעם נסיון פון נישט נאכטאנצען קיין צווייטען און טאקע די פאר זלאטעס פאר די אויבענ-דערמאנטע אינסטיטוציעס שפענדען — דאס זעהט איהר איז וויכטיג צו וויסען.

י. צ—ר.

KINO APOLLO

שבת 3 נ. מ. און זונטאג 12 און 1\45

Linia Maginota

rewelacyjny film szpiegowski
w rol. gł. VERA KORENE
I VICTOR FRANCEN

Od poniedziałku b. m.

Najwspanialszy film krajowej produkcji

UŁAN KSIĘCIA JÓZEFA

פון מארגען שבת דעם 1-טן

Potężny dramat na tle odwiecznego konfliktu: „Miłość czy Obowiązek P. T.

PORT ARTURA

w roli gł. Daniele Darieux

Nadprogr. ciekawe dodatki

KINO APOLLO

פרעמיע פאר אונזערע לעזער! צוויי אויסגאבעס נאר פאר 25 גראשען.

דאס „ראדאמער-קעלצער-לעבען" מיט אריכען פובליציסטישען און אינפארמאטיווען אינהאלט ווי אקטועלע ארטיקלען פעליעטאנען און אלע פערשידענע נייעס פון ארטיגען לעבען.

צוזאמען מיט דער אינטערעסאנטער אילוסטרירטער יודישער צייטונג „די פאנאראמע" וואס צייכענט זיך אויס מיט די אקטועלסטע בילדער און שפאנענדע ראמאנען-מאטעריאל, בעקומען אונזערע לעזער

נאר פאר 25 גראשען

וער ס'קויפט דאס „ראדאמער-קעלצער לעבען" בעקומט אלס פרעמיע „די פאנאראמע"

פאדערט ביים קויפען אונזער צייטונג אונזע ראמוויסטע בייל־אגע „די פאנאראמע"

בעקאנטמאכונג

דער קימפעטארען - פעראיין איז מודיע די ארימע פרויען, וואס ווילען גענייסען פון אקושערישער הילף פריוואט, וואלען זיך ווענדען צו דער פראפעסין **דאנציגער** זעשראמסקי 23.

דער קימפעטארען-פעראיין האט צו דעם צוועק אנגאזשירט אן'אקושערקע א ספעציאליסטין, וואס האט געארבייט אין קליניק פון ד"ר ראשקאס אין ווארשא. מעלדען זיך דארף מען מיט 8 טעג פריהער.

די פערוואלטונג פון קימפעטארען-פעראיין
אין ראדום

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to

kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne

Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

מודעה

איך בין מזהיר ומודיע די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם, אז דער וואס וויל זיך אפהיטען פון מאכלות טרפות ונבלות, זאל אכטונג געבען ביים קויפען פלייש, רינדערינס, קעלבערנס, עופות ווי אויך פאדראבעס: פיס, לעקערס, לונג און לעבער, אדער מאגענס,

צי עס איז געחתמה'ט מיט א בלעכענע פלאמבע גלאט כשר מיט'ן חותם פון די גמינע.

דער וואס קויפט פלייש, עופות, פיס, אדער פאדראבעס אהן די דאזיגע פלאמבע, וועט זיכער נכשל מיט מאכלות אסורות!

יעדער יוד דארף געדיינקען, אז צוליעב דעם גרויסען דיפערענץ פון כשר ביז טרפה, נעמינען זיך אזעלכע נישט פעראנטווארטליכע קצבים און הענדלער, וואס זיינען מכשיל הרבים און פערקויפען טרפות פאר כשר. —

ולהשומע יונעם ותבוא עליו ברכת טוב!

יחיאל הלוי קעסטענבערג אבד"ק ראדום

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA –
DOBRA KAWA

פארבערײ
כעמישע פראלניע און וועש

M. Cichoń

Centrala, RADOM, Rwańska 23.

רעעלע ארבייט! קאלנער צו 5 גר.

עמם אן צו וואשען: מענער, דאמען און קינדער - קליידונג פלוש, סאמעט, מעבעל - גאבאלין און דיוואנען

טנטשולדיגונג

איך בעט איבער דעם ה' איטשע גאלדבערג דעם ספארשי פון צען פאר מיין נישט פאסענדען אויסדרוק. איך ציה צוריק מיינע ווערטער און איך ענטשולדיג זיך פאר איהם.

מ. ווייסמאן.

געוו. סעק. פאדגורסקי פערמשפט אויף 2½ יאהר.

דער ערשטער עדות אין פראצעס פון סעקרעטאר פאדגורסקי איז פערהערט געווארען דער קאמאיניק קוביצקי, וועלכער האט שטארק בעשולדיקט זיין געוועזענעם סעקרעטאר. אויך דער עדות פאיאנק האט בעלאסטיגט זיין געוועזענעם חבר, מיט וועלכען ער האט געארבייט צוזאמען ביי קוביצקי. פאיאנק האט ערקלערט, אז פאדגורסקי האט ליב געהאט א לעב צוכוהען און האט פאר קאלאציעס געצאהלט צו 200 זל.

אויך אנדערע עדות האבען פאדגורסקי'ן קיין טובה נישט געטוהן און דאס געריכט האט איהם פעראורטיילט אויף צוויי און א האלב יאהר תפיסה מיט פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 3 יאהר.

אכטונג קעלץ! אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אינזער מיטארבייטער **י. צוקער**

שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben"
Kielce, skrz. poczt. 98. — Tel 16 - 22

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm szp. 40 gr. w tekście mm 1 szp. 60 gr. na ostatniej stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאט. אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק אין אנדערע לענדער 30 סענט.

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15 - 18 טעל.

Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska 20